

**Tuulikki Piikkilä
Ari Saarinen**

2010

”MUSTAKO AMMATTIIN?”

Hämeenlinnan seudun maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle.

Opinnäytetyö

Ammatillinen opettajankoulutus

2010

Tuulikki Piikkilä
Ari Saarinen

Työn nimi	<i>”Mustako ammattiin?” Hämeenlinnan seudun maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle.</i>
Tekijät	<i>Tuulikki Piikkilä</i> <i>Ari Saarinen</i>
Tilaaja	
Ohjaaja	<i>Sanna Ruhalahti</i>
Hyväksytty	30.4.2010

Koulutusohjelman nimi Ammatillinen opettajakoulutus

Tekijät

Tuulikki Piikkilä
Ari Saarinen

Vuosi 2010

Työn nimi

”Mustako ammattiin?” Hämeenlinnan seudun maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle.

TIIVISTELMÄ

Tämä kehittämistyö tarkasteli Hämeenlinnan seudun maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle.

Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ja huoltosuhteen tasapainon muuttuminen tuovat uudenlaisia jännitteitä myös työvoimatarpeeseen. Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa ja selvityksissä on todettu, että me suomalaiset yhteiskuntana, yksittäisinä toimijoina, työnantajina tai työyhteisöinä emme osaa hyödyntää maahanmuuttajien osaamista tai emme anna sille arvoa. Maahanmuuttajan arvokas ja usein motivoitunut osaaminen jää piiloiseksi.

Kehittämistyön tarkastelu aloitettiin luomalla teoreettinen katsaus aihepiiriä koskevaan aikaisempaan tutkimukseen, sekä asettamalla kehittämistyön peruskäsitteet. Avainkäsitteinä toimivat maahanmuuttaja sekä ammatillinen koulutus. Käsitteitä avattiin tarkastelemalla niiden teoreettista sisältöä. Lisäksi tarkasteltiin maahanmuuttajia ja heidän koulutustaan koskevaa normipohjaa sekä ammatillisen koulutuksen tarjontaa Hämeenlinnassa.

Kehittämistyö oli kvalitatiivinen. Kehittämistyön aineisto hankittiin haastattelemalla Hämeenlinnan seudulla työskenteleviä maahanmuuttajia. Haastattelut toteutettiin puoliavoimella haastattelulomakkeella, jolloin kaikille haastateltaville esitettiin samat kysymykset samassa muodossa. Teoreettinen viitekehys koostui artikkeleista, kirjallisuudesta, tutkimuksista ja opinnäytetöistä.

Aineiston analysoinnissa haastatteluita tarkasteltiin suhteessa luotuun teoreettiseen viitekehykseen. Kehitystyössä selvisi, että keskeisin maahanmuuttajia koskeva toive (ammatilliselle) koulutukselle on suomen kielen opetusta koskeva tarve. Haastatellut totesivat suomen kielen osaamisen olevan avain yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Haastatellut katsoivat myös, että osa maahanmuuttajille suunnatusta koulutuksesta oli näennäiskoulutusta, jolla ei ollut todellista merkitystä työllistymiseen tai ammatillisen osaamisen kehittymiseen.

Asiasanat

Maahanmuuttaja, ammatillinen koulutus, monikulttuurisuus, kotouttaminen, akkulturaatio.

Sivut 44 s. + liitteet 1 s.

SISÄLLYS

1	TA(I)KAIKKUNA TEEMAAN.....	1
2	KEHITTÄMISTYÖN PERUSVALINNAT.....	2
2.1	Kehittämistyön päätehtävä	2
2.2	Kehittämistyön tavoite	5
2.3	Kehittämistyön näkökulma	6
3	KEHITTÄMISTYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	6
3.1	Kehittämistyön pääkäsitteiden asettaminen	6
3.2	Maahanmuuttajan roolileikki: kohde, asiakas vai vaikuttaja?	7
3.2.1	Historiallinen maahanmuuttaja.....	8
3.2.2	Tilastollinen maahanmuuttaja.....	10
3.2.3	Monikulttuurisuus ja akkulturaatio.....	12
3.3	Ammatillinen koulutus.....	14
3.3.1	Maahanmuuttajien koulutusta koskevat perustuslailliset toimeksiannot.....	14
3.3.2	Maahanmuuttajia koskeva kansainvälinen oikeus ja ihmisoikeudet	16
3.3.3	Maahanmuuttajan kotouttamislain mukaisista oikeuksista ammattiin ja ammatilliseen koulutukseen	17
3.3.4	Ammatillinen koulutustarjonta	18
4	KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS.....	23
4.1	Tehtävänasettelu.....	23
4.2	Aineiston kuvaus ja maahanmuuttajaprofiili	24
4.3	Aineiston analysointi.....	26
4.4	Teorian suhde kehittämistyöhön	27
4.5	Kehittämistyön luotettavuuden ja toistettavuuden arvioinnista	28
5	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	29
6	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ, EHDOTTEISIA SELITYKSIÄ JA SUOSITUKSIA.....	31
6.1	Johtopäätöksiä ja ehdotteisia selityksiä.....	31
6.2	Suosituksia	35
7	JÄLKIPUHEITA: TA(I)KAIKKUNA SULKEUTUU	36
8	LÄHDELUETTELO	38

1 TA(I)KAIKKUNA TEEMAAN

Suomessa on viime aikoina peräänkuulutettu puolueetonta maahanmuuttokeskustelua ja kriittisillekin näkemyksille on annettu palstatilaa. Kuvaavaa maahanmuuttokeskustelussa on ollut, että sitä on käyty pääosin ilman maahanmuuttajia ja siinä on keskitytty pääosin maahanmuuton uhkakuviin (vrt. ajankohtaiskeskustelu maahanmuuttajien asemasta, ennakkoluuloista ja maahanmuuttoministeri Astrid Thorsin tappouhkauksista). Maahanmuuttajista on puhuttu ilman, että heitä on kuunneltu. Jos halutaan rakentavaa keskustelua, pitäisi keskustella maahanmuuttajien koulutuksesta, työllistymisestä, työnantajien ennakkoluuloista ja maahanmuuttajien arjesta yhä monikulttuurisemmassa Suomessa kuunnellen myös maahanmuuttajien ajatuksia ja toiveita.

Työ on yksi suomalaisen yhteiskunnan peruspilareista ja yhteiskunnan sekä yhteiskunnallisen toiminnan osa-alue. Se on myös sosiaalisen hyväksyttävyyden ilmentymä. Talouden taantuma ei ole perusteltu syy syrjiä maahanmuuttajia työmarkkinoilla tai ammatillisessa koulutuksessa. Juuri taantuma on *se* hetki, jolloin maahanmuuttajiin kohdistuvia toimenpiteitä on terävöitettävä sitä kauaskantoista tilannetta silmälläpitäen, jolloin työllisyystilanne kohenee ja työmarkkinoillamme on pula ammattitaitoisesta työvoimasta. (vrt. Sisäasiainministeriön (myöhemmin SM) selvityshanke maahanmuuttajien työllistymisestä ja kannustinloukuista 2009, 25.)

Suomi tarvitsee maahanmuuttajia myös itsekkäistä syistä. Suomen väkiluku on vähäinen ja työikäinen väestö vanhenee niin nopeasti, että yhteiskuntamme ei selviä tulevaisuudessa ilman maahanmuuttajia. Maahanmuuttajakoulutuksen lähtökohtana voidaan pitää vuotta 1973, jolloin Suomeen saapuivat maamme ensimmäiset pakolaiset Chilestä. Maahanmuuttajien kouluttaminen ja työllistäminen on pitkän päälle parasta politiikkaa, mutta se vaatii myös ammatilliselta koulutusjärjestelmältä pitkäjänteistä valmistautumista ja kehittämistä, valmiutta muutokseen. Monikulttuurisuus ei ole maallemme uhka vaan lisäresurssi, joka tulee myös osata hyödyntää tai osata oppia hyödyntämään. Paradoksaalista maahanmuutosta luotujen uhkakuvien rinnalla on yhteiskuntamme tuleva tarve tästä osaamisresurssista.

Kehittämistyön ensimmäisessä luvussa luomme katsauksen temaattiseen kenttään avaamalla keskustelua aihepiiriin ympäriltä. Toisessa luvussa käsittelemme kehittämistyön aihepiiriin kuuluvaa aikaisempaa tutkimusta, kehittämistyön tutkimuskysymystä sekä näkökulmaa. Sen tarkoituksena on taustoittaa ja perustella tutkimusmenetelmän valintaa. Opinnäytetyön kolmannessa luvussa tarkastelemme kehittämistyön teoreettisia lähtökohtia sekä opinnäytetyömme avainkäsitteitä. Neljännessä luvussa esittelemme kehittämistyön tehtävänasettelun rajauksineen sekä aineistoa koskevan maahanmuuttajaprofiilin että aineiston analyysimenetelmän. Viidennessä luvussa kerromme kyselyhaastattelun tulokset, jota koskevaa pohdintaa sekä suosituksia avaamme kuudennessa luvussa. Päätämme opinnäytetyön seitsemännen luvun jälkipuheisiin.

2 KEHITTÄMISTYÖN PERUSVALINNAT

2.1 Kehittämistyön päätehtävä

Ammatti ja siihen kuuluva koulutus kuuluvat suomalaisen yhteiskunnan peruspilareihin. Keskustelu ja konkreettiset toimenpiteet maahanmuuttajien osalta eivät poikkea tästä lähtökohdasta. Maahanmuuttajan yhteiskunnallinen ”paikka” perustuu olennaisesti koulutukseen, ammattiin ja työhön. Maahanmuuttajien suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan on tutkittu aikaisemmin useista erilaisista perspektiiveistä.

Tampereen yliopistossa on tutkittu mm. maahanmuuttajan kohtaamista koulussa tarkastelemalla luokanopettajan asennoitumista ulkomaalaisiin ja ulkomaalaisten lasten opettamiseen (mm. Poskiparta 2006). Selkeästi tätä yhteiskunnallisemmassa makrokontekstissa on tutkittu maahanmuuttajien integroitumista työmarkkinoille Pirkanmaalla. Tutkimuksen mukaan integraatioon vaikuttavia tekijöitä ovat inhimillinen pääoma (maahanmuuttajan ammattitaito, koulutus, työkokemus ja muut resurssit), sosiaalinen pääoma ja hyvinvointivaltion rakenteet. (Ikäheimo 2009.)

Liisa Raatikainen (2008) on omassa opinnäytetyössään tutkinut ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden opiskelukokemuksia ja opiskelun merkitystä sekä heidän opiskeluunsa liittämiä oppimiskokemuksiaan. Tutkimuskohteina

olivat 15–17-vuotiaat nuoret. Tutkimustuloksista selvisi, että nuoret kokivat opiskelun ja erityisesti suomen kielen oppimisen erittäin tärkeäksi. Se merkitsi nuorille elämän helpottumista. Kielitaidosta johtuvat ongelmat koettiin välillä jopa niin vaikeina, että ne aiheuttivat motivaation laskua ja masentuneisuutta, jotka puolestaan edesauttavat syrjäytymistä. Kielitaidon kohentuessa nuoret uskalsivat lähteä omatoimisemmin liikkeelle, kun he osasivat asioida suomen kielellä. Kielitaidon ja muun opiskelusta saadun tiedon lisääntymisen koettiin merkitsevän myös parempaa yhteiskuntaan sopeutumista.

Raatikainen totesi opinnäytetyössään (2008), että opiskelulla oli tärkeä merkitys myös nuorten elämän hallinnalle ja se toi sisältöä päivälle. Opitut taidot antoivat itseluottamusta, kohottivat itsetuntoa ja henkistä tasapainoa, ne antoivat voimaa ja halun oppia lisää. Opiskelun tuomien tietojen lisääntyminen helpotti tulevaisuuteen suuntautumista, jolloin he pystyivät helpommin ja konkreettisemmin suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan. Haaveena olivat jatkomahdollisuudet peruskouluun ja sen jälkeen ammatilliseen koulutukseen ja ammattiin. Opiskelu pystyi antamaan ilman huoltajaa tulleille nuorille pysyvyyttä ja tukea, jota he tarvitsevat.

Ihmisoikeusliitto julkaisi vuonna 2004 Resource-projektiin (Refugees’ Contribution to Europe) liittyvän tutkimuksen, jonka tavoitteena oli kuvata pakolaisten myönteistä merkitystä nykyisillä ja tulevilla työmarkkinoilla Euroopassa. Ihmisoikeusliitto toteutti projektin 13 muun eurooppalaisen kansalaisjärjestön kanssa. Maaraportin mukaan Suomi ei osaa hyödyntää pakolaisten taitoja työelämässä. Hyödyntämisen suurimpia esteitä ovat ennakkoluulot ja kielitaidottomuus sekä pakolaisen osaamisen huomiotta jättäminen. (Ihmisoikeusliitto 2004)

Opetushallitus (OPH) on tutkinut Suomessa asuvien maahanmuuttajanuorten koulutustilannetta. Kaikilla maahanmuuttajaryhmillä lukio on ollut yleisempi toisen asteen koulutusvaihtoehto kuin ammatillinen koulutus. Maahanmuuttajaoppilaat pyrkivät ja myös pääsevät lukioon keskimäärin heikommin arvosanoin kuin kantaväestöön kuuluvat. Kun OPH:n vertailun mukaan kantaväestöstä jätti hakematta toisen asteen koulutukseen, jäi sen ulkopuolelle tai keskeytti sen varhaisessa vaiheessa 5,5 prosenttia opiskelijoista, vastaava osuus EU-maiden ulkopuolelta tulleilla ensimmäisen polven muuttajilla oli 15,4 prosenttia. Kielikokeen arvioidaan olevan ammatillisen koulutuksen pääsyn esteenä. Koska maahanmuuttajien tuen tarve on ilmeinen, tutkimusraportti kehottaa kiinnit-

tämään erityistä huomiota toisen asteen koulutukseen siirtymävaiheen tukeen. Raportin lopputuleman mukaan toisen asteen tutkinnon suorittaneet maahanmuuttajanuoret ovat tutkinnon suorittamisesta huolimatta kantaväestöä heikommassa asemassa. Edelleen raportissa todetaan, että ilman tutkintoa olevat suomalaisnuoret työllistyvät paremmin kuin ilman toisen asteen tutkintoa olevat vieraskieliset nuoret. (OPH, 2001.)

Ammatillinen peruskoulutus antaa lähtökohdat työelämään siirtymiseksi ja yhteiskuntaan integroitumiseksi. Kilpinen (2009) tutki OPH:n toimeksiannosta maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämistä ja siihen vaikuttaneita taustatekijöitä. Tällaisia olivat mm. kielelliset ja akkulturaatioon liittyvät tekijät.

Tampereen vastaanottokeskuksessa toimi vuoden 2007 loppuun asti Becoming More Visible-projekti, joka oli jatkoa Becoming Visible-projektille. Projektin yhtenä tavoitteena oli luoda Suomeen tulleille turvapaikanhakijoille uusia mahdollisuuksia opiskella ja työllistyä. Vastaanottokeskusten sekä aikuiskoulutuksen, kansalaisjärjestöjen ja yritysten välille kehitettiin erilaisia yhteistyömalleja, joita voitiin soveltaa niin maaseutu- kuin kaupunkipaikkakunnilla koko Euroopassa. Tavoitteena oli kannustaa turvapaikanhakijoita opiskeluun turvapaikanhakuprosessin aikana. Kurseja järjestettiin muun muassa kielissä, tietojenkäsittelyssä, ilmaisutaidoissa ja yhteiskuntatietoudessa. Koulutusmalleja kehitettiin yhdessä kansalaisopistojen ja muiden aikuisopiskeluun erikoistuneiden oppilaitosten kanssa. Turvapaikanhakijoita ohjattiin lisäksi vapaaehtoistyöhön muun muassa kuntien, seurakuntien ja asukasyhdistysten toimintaan ja etsimään työtä vapailta työmarkkinoilta. (Becoming More Visible 2005.)

Kirjallisuuden ja aikaisemman tutkimuksen runsaasta määrästä huolimatta maahanmuuttajia koskevaa keskustelua on käyty usein maahanmuuttajista, mutta ilman maahanmuuttajia. Näistä lähtökohdista on luontevaa ja perusteltua, että maahanmuuttajien toiveista ammatilliselle koulutukselle kysytään suoraan maahanmuuttajilta. Kehittämistyön päätehtävä on selvittää *maahanmuuttajien omia toiveita ammatilliselle koulutukselle*.

Kehittämistyön tavoitteena on selvittää, mitä koulutusta maahanmuuttaja on saanut ennen Suomeen tuloaan, mitä koulutusta hänelle on annettu Suomessa, minkälaisia am-

mattihaaveita hänellä on ja erityisesti minkälaisia toiveita hänellä on suomalaiselle ammatilliselle koulutukselle. Opinnäytetyömme pyrkii antamaan ehdotteisia suosituksia ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi, mutta myös avaamaan ja laajentamaan keskustelua maahanmuuttajien asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa ja tulevilla ammatillisilla työmarkkinoilla.

2.2 Kehittämistyön tavoite

Tämä kehittäminen on kvalitatiivinen ja sen tiedonintressi asetettuun päätehtävään on hermeneuttinen. Ihmistieteissä tutkimuskohteet ovat olemassa ainoastaan kohteiden sisältämän merkityksen perusteella. Hermeneutiikassa on kyse ihmisen kyvystä tulkita ja ymmärtää sosiaalista todellisuutta ja sen merkityssuhteita, mutta myös tulkinnan periaatteiden ja ehtojen määrittelystä. (Siljander 2002, 59–65.) Ymmärtäminen on sidottu tulkitsijan omaan tilanteeseen ja esiymmärrykseen sekä elämäntapaan. Tulkinta on kontekstisidonnainen myös kulttuurisesti ja historiallisesti. (Habermas 1976, 131–132; Määttä 1995, 256.) Tulkinta voi olla tietoista tai tiedostamatonta tai systemaattista, sääntöjen pohjalta toteutettua (Siljander 2002, 59).

Ymmärtävä tutkimusote tarkoittaa tässä kehittämissä sitä, että maahanmuuttajien toiveita ammatillisesta koulutuksesta tarkastellaan ja pyritään ymmärtämään siinä merkityksverkossa ja sosiaalisessa todellisuudessa, jossa maahanmuuttajat ne kokevat huomioiden, että itse koulutus on institutionaalisten ohjausmekanismien asettamaa ja usein sisällöllisesti myös niiden määrittämää.

Kehittäminen on eksploratiivinen, millä tarkoitetaan tutkimusta, jossa ero kuvailevan ja selittävän otteen välillä ei ole selvärajainen (vrt. Uusitalo 2001, 63). Eksploratiivinen tutkimusote pyrkii yhtä aikaa sekä kuvaamaan ilmiön että johtamaan siitä ehdotteisia selityksiä (Harisalo, Talkkari & Keski-Petäjä 2003, 25; Heikkilä 1998, 15). Eksploratiivisuus tuo esille tämän kehittämistyön ehdotteisen luonteen: pyrkimyksen kuvata ja aineiston pohjalta vastata maahanmuuttajien omia toiveita koskevaan ammatillisen koulutuksen kehittämiseen.

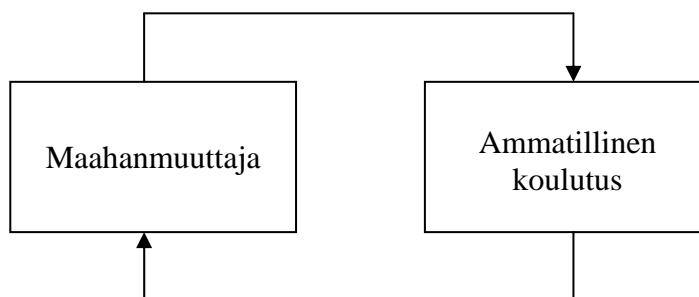
2.3 Kehittämistyön näkökulma

Keskustelu maahanmuuttajien toiveista suomalaiselle ammatilliselle koulutukselle voidaan käydä ainoastaan maahanmuuttajien näkökulmasta. Makrotason päätösten pohjana tulee olla mikrotason perustellut ja tarpeelliset toiveet. Kun maahanmuuttajien määrä on 30 vuodessa enemmän kuin kymmenkertaistanut, koulutusjärjestelmän mahdollisuudet uusia ja kehittää ammatillista koulutusvalikoimaa nojaavat vankasti mikrotason asiantuntijoiden eli *tavallisten* maahanmuuttajien toiveisiin.

3 KEHITTÄMISTYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Kehittämistyön pääkäsitteiden asettaminen

Kehittämistyö voidaan jäsentää päätehtävän, tarkoituksen ja näkökulman mukaisesti useilla eri tavoilla. Edellä luvussa 2 tehtyjen valintojen perusteella tämän kehittämistyön pääkäsitteitä voidaan kuvata kuvion 1 osoittamalla tavalla.

KUVIO 1 *Kehittämistyön pääkäsitteet.*

Käsitteenä ”*koulutusjärjestelmä*” sisältyy kehittämistyöhön annettuna käsitteenä. Sillä tarkoitetaan tässä yhteydessä koulutuksen rakenteita, opetushenkilöstöä, opetusta suunnitelmiseen ja osajärjestelmiseen. Käsitteellä viitataan myös normiohjaukseen.

Teoreettisen viitekehyksen pääkäsitteet muodostavat tutkimuskysymyksestä kokonaisuuden jakamalla sen käsitteellisiin osiin. Kehittämistyön teoreettinen viitekehys luo tarkastelupohjan kehittämistyön tuloksille.

3.2 Maahanmuuttajan roolileikki: kohde, asiakas vai vaikuttaja?

Maahanmuuttajaa voidaan pitää ylä- ja yleiskäsitteenä ulkomailta Suomeen muuttaneelle henkilölle. Käsitteen on katsottu kattavan siirtolaiset, paluumuuttajat, pakolaiset sekä turvapaikanhakijat. Ylä- ja yleiskäsitteenä *maahanmuuttaja* ei vielä määrittele maahamme muuttaneen tulon syytä, kuitenkin siten, että hänen voidaan olettaa muuttaneen pysyvässä tarkoituksessa maahan. (Miettinen 1994, 21; myös Liebkind 1994, 10; myös SM; myös Matinheikki-Kokko 1999, 32.)

Siirtolainen määritellään toimentulonsa perässä maahan muuttaneena henkilönä. Paluumuuttajalla tarkoitetaan kotimaahansa palaavaa henkilöä. Edellä mainituista maahanmuuttajastatukseltaan eroavat pakolainen ja turvapaikanhakija. *Pakolaisella* viitataan henkilöön, jonka lähtö- ja/tai kotimaassa vallitsevat olosuhteet antavat perustellun syyn pelätä henkilön joutuvan vainon kohteeksi rodun, uskonnon, kansallisuuden tai tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolainen on Suomessa turvapaikan saanut henkilö. (Miettinen 1994, 21; myös Liebkind 1994, 10–11; myös SM.)

Turvapaikanhakija on pakolaisstatusta em. perustein turvapaikkahakemuksella hakeva henkilö. Turvapaikanhakijalla on oikeus asua ja liikkua vapaasti Suomen rajojen sisällä, kunnes turvapaikkahakemus on käsitelty lopullisesti. Turvapaikanhakijalla on oikeus asumiseen vastaanottokeskuksessa tai omakustanteisesti yksityismajoituksessa, toimeentulotukeen, perusterveydenhuoltoon, lakimiespalveluihin, tulkkipalveluihin, työntekoon (nykyisin kolmen kuukauden oleskelun jälkeen; asiantilaa koskeva lakimuu- tosesitys on parhaillaan eduskunnan käsittelyssä) sekä rajoituksin muihin sosiaali- ja terveystalveluihin. (SM.)

3.2.1 Historiallinen maahanmuuttaja

Kansallisista ja laajemmistakin maahanmuuttorajoituksista huolimatta globaali muuttoliike on lisääntynyt. Puhutaan uudesta muuttoliikkeestä erotuksena toisen maailmansodan jälkeiselle vanhalle muuttoliikkeelle. Neuvostoliiton hajoaminen, Saksojen yhdistyminen ja Jugoslavian kaltaisten etnisten konfliktien lisääntyminen sekä liikenneyhteyksien, tietoliikenteen ja tiedonvälityksen paraneminen ovat kaikki olleet osaltaan vaikuttamassa ihmisten haluun ylittää rajoja paremman elämän toivossa. (Tanner 2003, 12.)

Maasta toiseen muuttaminen on aina toiminut merkittävänä uusien sivilisaatioiden rakennuselementtinä (Henriksson 2000, 8). Länsi-Euroopassa on toisen maailmansodan jälkeen ollut maita, joihin on suuntautunut työvoiman muuttoja sekä maita, joista työvoiman muutto on suuntautunut ulospäin. Maat, joihin maahanmuutto toisen maailmansodan jälkeen suuntautui, olivat sen ajan kehittyneimpiä teollisuusvaltioita. (Salmenhaara 2002, 3.)

Useimmat Länsi-Euroopan maat ovat perinteisesti olleet siirtotyövoimaa vastaanottavia maita. Toinen maailmansota aiheutti yhden historian massiivisimmista pakolaisongelmista. Monet Euroopan maat ryhtyivät 1970-luvulla rajoittamaan siihen asti suhteellisen vapaata ulkomaalaisen työvoiman maahanmuuttoa. Nykyinen pakolaisongelma havaittiin Euroopassa 1980-luvulla, jolloin ryhdyttiin myös etsimään keinoja ongelman ratkaisemiseksi. (Fredman, Keravuori, Niemi-Kiesiläinen, Nurminen, Pihlajamäki & Suurpää 1989, 98.) 1990-luvulla etelästä ja idästä saapuneita muuttoliikkeitä on pidetty pikemminkin ongelmallisina läntiselle maailmalle. Tästäkin huolimatta edelleen laajin muuttoliike tapahtuu kehittyneiden maiden sisällä. Siihen ei kiinnitetä suurta huomiota, koska ihmisten liikkuvuutta pidetään pääsääntöisesti positiivisena asiana. (Henriksson 2000, 8.)

EU:n alueella asuu laillisesti noin 10 miljoonaa kolmansien maiden kansalaista. EU:n ulkopuolelta EU-maihin suuntautuvan siirtolaisuuden taustalla ovat suurelta osin kehitysmaiden ja teollisuusmaiden väliset tasapainottomuudet. EU- ja Schengen-maissa oleskelee laittomia maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita, jotka eivät ole saaneet tur-

vapaikkapäätöstä tai oleskelulupaa. Nämä ihmiset liikkuvat maasta toiseen etsien paikkaa, johon voisivat laillisesti asettua. Turvapaikanhakijat yrittävät hakea turvaa toisesta EU-maasta saatuaan yhdestä negatiivisen päätöksen. (Kyntäjä 1996, 1.)

Aikaisemmin paljon väestöään siirtolaisiksi menettäneestä Suomesta on viimeisten parinkymmenen vuoden aikana tullut maahanmuuttajia vastaanottava maa. Suomessa on noin 143.000 ulkomaan kansalaista (tilanne vuoden 2008 lopussa). Vuoden 2010 alussa Suomessa asui 155.705 ulkomailla syntynyttä ihmistä. 2,5 prosenttia väestöstä on ulkomaalaisia, edustaen noin 170 eri kansallisuutta. Eniten tulijoita on Venäjältä, Virossa ja Ruotsista. (Tilastokeskus 2010.)

Turvapaikanhakijoita tuli viime vuonna eniten Irakista, Somaliasta ja Bulgariasta. Kolmasosa Suomen maahanmuuttajista on etniseltä alkuperältään suomalaisia tai suomalaisyntyisiä. Suomessa on tällä hetkellä yli 20.000 pakolaista. Heistä suurin osa on tullut maahan hallituksen asettamien kiintiöiden puitteissa. Sen lisäksi Suomeen on saapunut vuosittain 700–6.000 turvapaikanhakijaa. Inkeriläisten paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta, turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrän lisääntyminen sekä ulkomaalaisten kanssa solmitut avioliitot ovat olleet suurimmat syynä ulkomaalaisten määrän kasvuun Suomessa. (Maja 1997, 42.)

Suomi on vastaanottanut pakolaisia ja turvapaikanhakijoita verrattain pitkään suhteutettuna Suomen omaan historiaan. Suomi vastaanotti tuhansia pakolaisia jo 1920-luvulla ja on toiminut myös kauttakulkumaana tuhansille pakolaisille. Vuodesta 1973 lähtien Suomesta tuli pakolaisia vastaanottava maa, jolloin hallitus (Sorsa I) päätti ottaa vastaan pakolaisryhmän Chilestä. Turvapaikanhakijat löysivät Suomen kuitenkin vasta 1990-luvulla, vaikka pakolaisia oli tullut 1970- ja 1980-lukujen taitteessa myös kiintiöpakolaisina Vietnamista. Silti vielä 1980-luvulla maahan saapuvien pakolaisten määrä oli vuosittain vain kymmenkunta. 1990-luvulla Suomeen saapui puolestaan yli 15.000 turvapaikanhakijaa lähinnä Balkanin kriisin seurauksena. (Åberg 1999, 28–29.)

1990-luvulla vastaanottotoiminta vakiintui. Vastaanottokeskuksia perustettiin ympäri Suomea ja vastaanottotoiminnasta ja –menetelmistä säädettiin lailla. Vuonna 2009 turvapaikanhakijoita tuli Suomeen 5.988, kun vuotta aiemmin määrä oli 4.035 ja vuonna 2007 vain noin 1.500. (Tilastokeskus 2010.)

Pakolaiset ja turvapaikanhakijat nähdään enenevässä määrin uhkana: erityisesti kansainvälinen rikollisuus, huumekauppa ja terrorismin uhka. Tavallisesti pakolaiset nähdään uhkana länsimaiselle taloudelliselle hyvinvoinnille ja rasituksena sosiaaliturvajärjestelmälle. Pakolaiset nähdään mielellään ihmisinä, jotka ovat tulleet tänne hyötymään yhteiskuntamme taloudellisesta tasosta. Puhutaan ns. taloudellisista-, elintaso- ja nälkäpakolaisista sekä turvapaikan väärinkäyttäjistä (Fredman ym. 1989, 99).

Ihmisten vapaan liikkuvuuden takaaminen EU:n sisällä liittyy läheisesti muuttoliikekykyymykseen. Amsterdamin ja Schengenin sopimuksen täytäntöönpanon myötä yksittäisessä EU-maassa tehdyt turvapaikka- ja oleskelulupapäätökset koskettavat sisäisen liikkuvuuden osalta myös muita EU-jäsenmaita. EU-maat ovat edelleen ristiriitaisen tilanteen edessä, sillä liikkuvuutta halutaan lisätä EU:n sisällä, jotta työvoiman saanti helpotuisi. Toisaalta taas kontrollia pyritään lisäämään etenkin EU:n ulkorajoilla, jotta ns. ei-toivottujen muuttajien määrää voitaisiin hallita. (Henriksson 2000, 9.)

3.2.2 Tilastollinen maahanmuuttaja

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuonna 2008 vakinaisesti 143.256 ulkomaan kansalaista (taulukko 1). Luku edustaa 2,5 prosenttia koko Suomen väestöstä. Edustettuina oli yli 170 kansallisuusryhmää.

TAULUKKO 1 *Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset vuosina 1990, 2000, 2005 ja 2008. (Lähde Tilastokeskus 2010).*

Kansalaisuus	1990	2000	2005	2008
Venäjä	4 181	20 552	24 621	26 909
Viro	.	10 839	15 459	22 604
Ruotsi	6 051	7 887	8 196	8 439
Somalia	44	4 190	4 704	4 919
Kiina	312	1 668	2 992	4 620
Thaimaa	239	1 306	2 605	3 932
Saksa	1 568	2 201	2 792	3 502
Turkki	310	1 784	2 621	3 429

Irak	107	3 102	3 267	3 238
Iso-Britannia	1 365	2 207	2 762	3 213
Intia	270	756	1 619	2 736
Serbia ja Montenegro	.	1 204	3 321	2 637
Iran	336	1 941	2 562	2 508
Yhdysvallat	1 475	2 010	2 086	2 282
Vietnam	292	1 814	1 657	2 270
Afganistan	3	386	1 833	2 189
Bosnia ja Hertsegovina	.	1 627	1 584	1 723
Muut	13 883	25 600	29 171	36 930
Yhteensä	26 255	91 074	113 852	143 256

Yleisesti ulkomaalaisten ikärakenne poikkeaa Suomen kansalaisista. Työikäisiä 15–64-vuotiaita ulkomaan kansalaisesta oli peräti 79 prosenttia (suomalaisten vastaava osuus 66 %). Vanhuksia (yli 65-vuotiaita) ulkomaalaisista oli 6 prosenttia ja lapsia (0–14-vuotiaita) oli noin 15 prosenttia. Erityisesti ikärakenteen voidaan todeta poikkeavan, kun sitä tarkastellaan kansalaisuusryhmittäin. Esimerkiksi marokkolaisista ja ranskalaisista yli 90 prosenttia oli vuoden 2006 lopulla työikäisiä, kun taas somalialaisista ja bosnialaisista alle 70 prosenttia oli työikäisiä. (Tilastokeskus 2010; myös Nissilä 2009, 15.)

Vuonna 2007 Suomeen muuttaneet suurimmat kansalaisuusryhmät tulivat Virosta, Venäjältä, Kiinasta, Ruotsista, Thaimaasta, Intiasta, Puolasta ja Irakista. Vuonna 2008 suurimmat turvapaikanhakijaryhmät saapuivat Irakista, Somaliasta ja Afganistanista. (Tilastokeskus 2010.)

Maahanmuuttajat muodostavat erittäin heterogeenisen kokonaisuuden, jossa maahanmuuttajien taustat kansallisuudesta, kansalaisuudesta, kielestä, syntymämaasta, koulutuksesta, työmarkkina-asemasta ja maahantulon perusteesta eroavat suuresta. Eroavaisuuksien vuoksi mitään yhtenäistä maahanmuuttajaprofiilia ei pystytä muodostamaan. (SM 2009, 3; Trux 2009, 151; Kajola 1995, 125.) Kuten edeltä käy ilmi, tätä taustaa vasten tämän kehittämistyön maahanmuuttajaprofiili muodostuu kehittämistyötä koskevasta haastatteluaineistosta. Muun muassa edellä mainituista tekijöistä johtuen suomalainen ammatillinen koulutusjärjestelmä on haastavan tilanteen edessä, kun sen on vastattava ammatillista koulutusta koskevaan tarpeeseen ja kysyntään.

3.2.3 Monikulttuurisuus ja akkulturaatio

Monikulttuurisuudella voidaan viitata käsitteen deskriptiiviseen tai normatiiviseen merkitykseen. Maa, jossa asuu eri kulttuureita edustavia ihmisiä, on kuvailevassa merkityksessään monikulttuurinen. Kun monikulttuurisuutta tarkastellaan vähemmistöpoliittisena ideologiana, jossa yhteiskunnassa on legitimoitu pyrkimys etniseen tasa-arvoon sekä tunnustettuun kulttuuriseen moniarvoisuuteen, tarkastellaan monikulttuurisuutta normatiivisessa merkityksessä. Monikulttuurisuuden yhteiskunnallinen toteutuminen edellyttää poliittista tahtotilaa. (Matinheikki-Kokko 1999, 30.)

Monikulttuurisuus-käsitteen rinnalla on globaalilla tasolla puhuttu interkulttuurisuudesta (kuvaamaan monikulttuurisuuden synnyn prosessinomaisuutta) sekä interetnisyydestä. Käsitteet eivät ole vakiintuneita. Suomessa monikulttuurisuuden määritelmässä on hyväksytty sekä sen deskriptiivinen että normatiivinen merkitys. Termin on katsottu kuvaavan *”monokulttuurisen arvoperustan monimuotoistumista”* ja *”kulttuurien kohtaamisesta osapuoliaan rikastuttavaa, ennakkoluuloja purkavaa ja erilaisuuden hyväksymistä lisäävää kokemusta”*. Pelkistetyimmällään monikulttuurisuudella tarkoitetaan Suomessa *”eri kulttuurien tasa-arvoista rinnakkaiseloä”*. (Matinheikki-Kokko 1999, 31.)

Monikulttuurisuuteen liittyy olennaisena osana maahanmuuttajan akkulturaatioprosessi. Karmela Liebkindin (2000, 19–20) mukaan prosessin keskeisimmät muuttajat ovat akkulturaatioasenteet ja akkulturaatiostrategia. Akkulturaatioasenteissa maahanmuuttaja pyrkii määrittelemään kantansa toisaalta oman etnisen tai kulttuurisen ominaislaadun ja sen muovaaman identiteetin säilymiseen ja kehittämiseen ja toisaalta oman etnisen tai kulttuurisen ryhmän kontaktit ja yhteiskunnallisen osallistumisen kantaväestön kanssa. Maahanmuuttajan akkulturaatiostrategian nelikenttä muodostuu näistä ulottuvuuksista (taulukko 2).

Akkulturaatiostrategiaksi valikoituu integraatio, jolloin maahanmuuttaja pyrkii oman kulttuuritaustan säilymiseen osallistuen samalla yhteiskunnalliseen toimintaan. Assimi-

laatiessa maahanmuuttaja ei halua säilyttää omaa alkuperäistä kulttuuri-identiteettiään toimiessaan yhteiskunnassa. Separatiostrategiassa maahanmuuttaja välttelee laajempaa kanssakäymistä yhteiskunnan kanssa, mutta pitää kiinni omasta etnisestä kulttuuritaustastaan. Marginalisaatiossa on kyse maahanmuuttajan totaalista eristäytymisestä. Marginalisaatiostrategian valinneella maahanmuuttajalla ei ole halua tai mahdollisuutta oman etnisen alkuperän säilyttämiseen tai yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Kuvatut akkulturaatiotavat ovat idealityyppejä, jotka harvoin toteutuvat kuvatulla tavoin ”puhtaasti”. Eri elämänalueilla akkulturaatio voi toteutua eriasteisesti (esim. taloudellinen assimilaatio työelämässä, kaksikielisyys, avioliittokäsityksiin liitetty separaatio, jne.). (Liebkind 2000, 20.)

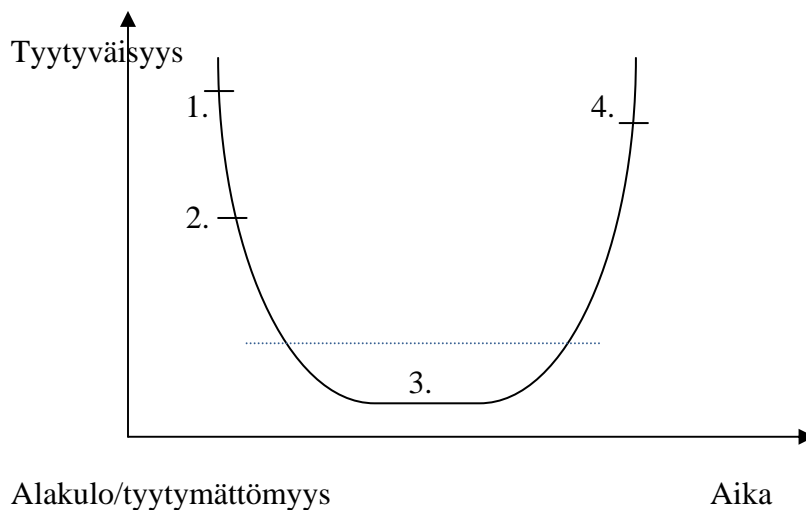
TAULUKKO 2 Maahanmuuttajan akkulturaatiostrategian nelikenttä Liebkindiä mukailte (Liebkind 2000, 19–20).

	Pyrkii säilyttämään oman kulttuuritaustan	Ei tavoittele kulttuuritaustan säilymistä
Osallistuu yhteiskunnalliseen toimintaan	Integraatio	Assimilaatio
Ei osallistu yhteiskunnalliseen toimintaan	Separatio	Marginalisaatio

Akkulturaation rinnalla voidaan tarkastella maahanmuuttajan kotoutumista erityisesti sen kriisiytymisvaiheiden avulla. Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapainkanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) määrittelee kotoutumisen tarkoittavan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteenaan hänen osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan *samalla* oman kielen ja kulttuurin säilyttäen (vrt. edellä integraatio). Kotoutumiseen liittyvä kriisiytyminen voidaan jakaa nelivaiheiseksi prosessiksi, joka yleensä kestää noin viisi vuotta (Pollari 1999, 155).

Ensimmäistä vaihetta (1.) kuvataan maahanmuuttajan kuherruskuukaudeksi (*honeymoon*) uuden kotimaansa kanssa. Valtaosa uuden kotimaan asioista näyttää ja tuntuu hyvältä. Vaihe kestää yleensä enintään kuusi kuukautta. Sokkivaihe (2.) kehittyä vähi-

tellen maahanmuuttoa seuraavien parin vuoden aikana. Sokki ei välttämättä näy maahanmuuttajassa ulospäin, vaan se on sisällä jäytävää koti-ikävä, alakuloa ja surullisuutta. Sokkivaihetta seuraa reaktiovaihe (3.), jolloin maahanmuuttaja ryhtyy kamppailemaan mm. maahanmuuttajarooliaan vastaan ja alkaa reagoida sen tuomiin merkityksiin. Reaktiovaihe saattaa purkautua aggressioina, vihamielisyytenä, epätoivon ja tyhjyyden tunteena tai psykosomaattisina oireina. Reaktiovaiheelle on tyypillistä, että maahanmuuttaja suhtautuu uuteen kotimaahansa kielteisesti ja kriittisesti, ja kynnyks arnostella kaikkea tähän liittyvää on matalalla. Reaktiovaihe on kriittinen vaihe myös akkulturaatioprosessin strategiavalinnalle. Reaktiovaihe päättyy noin viiden vuoden jälkeen tassaantumisvaiheeseen (4.), jolloin maahanmuuttaja pystyy seesteisesti kohtaamaan elämäntilansa ja kykenee jälleen myös näkemään positiivisia piirteitä uudessa asuinmaassaan ja sen kulttuurissa. Maahanmuuttajan kotoutuminen on elämänmittainen prosessi, jota voidaan kuvata kuvion 2 osoittamalla tavalla. (Pollari 1999, 155–157.)

KUVIO 2 *Maahanmuuttajan kotoutumisen kriisiytyminen Pollaria mukaillen (Pollari 1999, 155–157).*

3.3 Ammatillinen koulutus

3.3.1 Maahanmuuttajien koulutusta koskevat perustuslailliset toimeksiannot

Perusoikeudet koskevat kaikkia Suomen lainkäytön piiriin kuuluvia henkilöitä. Suomen perustuslaki (731/1999; myöhemmin myös PL) takaa eräin poikkeuksin perusoikeudet myös Suomessa asuville ulkomaalaisille. PL:n 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että *”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”*. Maahanmuuttajan kannalta olennaisia yhdenvertaisuustekijöitä ovat alkuperä, kieli, uskonto ja vakaumus. Merkillepantavaa on myös se, että em. lainkohdan lista ei ole tyhjentävä, vaan lainsäätäjä on jättänyt sen avoimeksi. Yhdenvertaisuus perustuu ajatukseen ihmisten syrjimättömästä kohtelusta. Vain perusteltu eri asemaan asettaminen on hyväksyttävää. SM:n selvitystyöryhmän loppuraportissa (2009, 31) on todettu maahanmuuttajille tarjottavien erityispalveluiden täyttävän hyväksyttävällä tavalla eri asemaan asettamisen (*ns. positiivinen syrjintä*). (vrt. myös Salmenkangas 2008, 42.)

Perustuslakimme takaa myös oikeuden maksuttomaan perusopetukseen (PL 16 § sivistykselliset oikeudet). Nissilä (2009, 6) toteaa, että erityisesti maamme yleisen oppivollisuusiän ylittäneillä lainkohdan tulkinta on ongelmallinen. Samaan tulkintaan ei kuitenkaan ole päätyntä SM:n selvitystyöryhmä (2009, 32), joka toteaa hankkeen loppuraportissa, ettei mainittu lainkohta aseta rajoituksia oikeuden käyttämiseen kansalaisuuden, iän, tms. seikkojen perusteella. Tätä tulkintaa vahvistaa myös Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Perustuslain suomat sivistykselliset oikeudet eivät rajoitu ainoastaan perusopetukseen, vaan antavat mahdollisuuden myös muuhun koulutukseen tarvitsijan kykyjen ja erityisten tarpeiden mukaisesti. Kuten SM:n selvitystyöryhmä (emt. 32) toteaa, painopiste tulee olla ammatillisessa koulutuksessa sen luomien ammatti- ja toimeentuloedellytysten vuoksi.

Perustuslaki sekä kielilaki (423/2003) turvaavat myös maahanmuuttajien kieltä ja kulttuuria koskevia oikeuksia (PL 17 §) sisältäen oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännös velvoittaa julkista valtaa institutionaalisine mekanismeineen tilanteen niin vaatiessa myös em. toiminnan turvaamiseen. Perusopetuslaki (628/1998) mahdollistaa myös opetuksen antamisen maahanmuuttajan omalla äidinkielellä.

Perustuslaillinen toimeksianto sisältyy myös PL 18 §:n perusoikeuteen jokaisen hankkia toimeentulonsa työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Sen ohella, että em. säännös artikuloi työn ja ammatin yhteiskunnallisen merkityksen (vrt. SM 2009, 33), antaa se julkiselle vallalle erityisvelvoitteen edistää työllisyyttä ja pyrkiä turvaamaan *jokaiselle* oikeus työhön.

3.3.2 Maahanmuuttajia koskeva kansainvälinen oikeus ja ihmisoikeudet

Ulkomaalaisten maahantuloa säädellään kaikissa maissa. Valtiolla täytyy olla mahdollisuus rajoittaa ulkomaalaisten maahantuloa, ja myös kansainvälinen oikeus määrittelee, että kenelläkään ei ole ehdotonta ja subjektiivista oikeutta tulla kolmanteen valtioon tai oleskella siellä. Tätä periaatetta ovat kuitenkin esimerkiksi Pohjoismaat ja Euroopan yhteisö keskinäisin sopimuksin lieventäneet. (Fredman ym. 1989, 12–13.)

Ulkomaalaislaki (301/2004) ja Suomen solmimat kansainväliset sopimukset säätelevät ulkomaalaisten maahantuloa, maastalähtöä sekä oleskelu- ja työlupien myöntämistä. Suomea sitovista sopimuksista tärkeimmät ovat ihmisoikeuksien julistus, Yhdistyneiden kansakuntien (YK:n) vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus ja sen lisäpöytäkirja vuodelta 1967 (SopS 77/1968). Maahanmuuttajalta edellytetään oleskelulupaa ja turvapaikanhakijoilta rekisteröitymistä turvapaikanhakuprosessiin. Yleissopimukseen perustuen sopimusvaltio on sitoutunut kohtelevaan näiden perusteella maahan tulleita henkilöitä kuten ulkomaalaisia yleensä ja osin kuten sopimusvaltio kohtelee omia kansalaisiaan. (Fredman ym. 1989, 12–13.)

Suomen hallituksen (Lipponen I) maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen periaateohjelma julkistettiin vasta 1997. Tavoitteeksi asetettiin muun muassa maahanmuuttajien kotoutuminen yhteiskuntaan. Työvoiman maahanmuutto ei vielä silloin ollut ajankohtaista, eikä kotoutumista koskevista kannanotoista huolimatta lähdetty tavoittelemaan monikulttuurista Suomea. Periaatteeksi kirjattiin maahanmuuttajien kohtelu yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Maahanmuuttopolitiikan ja yleisen asenneilmapiirin välillä vallitsee vuorovaikutus, jossa suvaitseva suhtautuminen vaikuttaa politiikkaan ja onnistunut politiikka asenteiden paranemiseen. (Virtanen 2004.)

3.3.3 Maahanmuuttajan kotouttamislain mukaisista oikeuksista ammattiin ja ammatilliseen koulutukseen

Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, myös kotouttamislaki) tuli voimaan 1.5.1999. Lain tavoitteena on sen 1 §:n mukaan edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Kunta vastaa yleisellä tasolla maahanmuuttajien kotouttamisohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, kehittämisestä sekä ohjelman toteutumisen ja vaikutusten seurannasta. Yksilöllisen kotoutumissuunnitelman voi tehdä työtön tai toimeentulotukea saava maahanmuuttaja. Suunnitelma on laadittava kahdessa kuukaudessa mainituista tilanteista lukien.

Maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelman tavoitteena on turvata tasavertaiset mahdollisuudet hankkia suomalaisen yhteiskunnan aktiivisen ja tasavertaisen jäsenen tarvitsemia valmiuksia. Kotoutumisen edellytyksiä ovat suomen tai ruotsin kielen taito sekä tieto yhteiskunnasta, sen kulttuurista sekä työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksista. Lisäksi kotouttamisen tavoitteena on säilyttää maahanmuuttajan siteet omaan kieleen ja kulttuuriin.

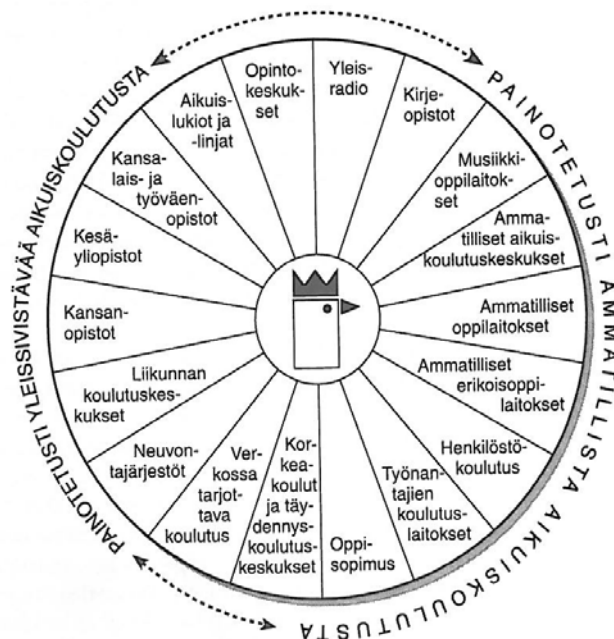
Kotouttamislain 10§:n mukaan kotouttamista edistäviä toimenpiteitä voivat olla muun muassa maahanmuuttajan tarvitsemat ammatilliset opinnot. Toimenpiteiden edellytyksenä on, että ne edistävät maahanmuuttajan kotoutumista ja parantavat hänen työllistymismahdollisuuksiaan.

Kotouttamisviranomaisina toimivat työ- ja elinkeinoministeriö, ELY- eli elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, TE- eli työ- ja elinkeinotoimistot sekä kunnat. Kotouttaminen edellyttää laajaa yhteistyötä myös useiden muiden tahojen kanssa.

3.3.4 Ammatillinen koulutustarjonta

Maahanmuuttajien koulutuksen tavoitteena on antaa maahamme muuttaville kantaväestön kanssa tasavertaiset yhteiskunnallisen toimijuuden eväät. Aikuisväestön osalta koulutuksen on tämän lisäksi kyettävä antamaan maahanmuuttajan työelämässä tarvitsema ammatillinen koulutus, mutta samalla Suomessa annettavalla koulutuksella pyritään turvaamaan jo hankitun ammattitaidon säilyminen. Yhtenä tavoitteena on siten pidettävä myös aiemmin hankitun koulutuksen ja työkokemuksen toimimista rakentavana pohjana Suomessa annettavan koulutuksen kehittämisessä ja täydentämisessä. (Nissilä 2009, 6.)

Kuntien, oppilaitosten ja koulujen tehtävänä on itsenäisesti laatia omat opetussuunnitelmansa Opetushallituksessa vahvistettujen opetussuunnitelmien pohjalta. Vuonna 2001 uudistetuissa opetussuunnitelmien perusteissa löytyy oma osionsa mm. maahanmuuttajien opetusjärjestelyistä, sekä suomi (ruotsi) toisena kielenä opetuksen perusteet ja oman äidinkielen opetuksen perusteet. Sekä kansallisella että paikallisella tasolla yhteinen koulutuksellinen tavoite on edistää maahanmuuttajien mahdollisuuksia tasavertaisesti osallistua yhteiskunnan tarjoamaan koulutukseen. (OPH 2001, 5.) Aikuiskoulutusta tarjoavat tahot on tiivistetty kuvioon 3.

KUVIO 3 Eritasoista ja -laajuista aikuiskoulutusta järjestävät tahot/oppilaitokset/organisaatiot. (Lehtisalo & Raivola 1999, 168).

Kotoutumiskoulutus

Työvoimaviranomaiset voivat ostaa asiakkailleen kotoutumiskoulutusta, jonka päämääränä on kehittää maahanmuuttajan oma-aloitteisuutta, vastuullisuutta ja yhteistyökykyä sekä antaa hänelle valmiuksia toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Koulutuksen tavoitteena on maahanmuuttajan työllistymismahdollisuuksien lisääminen. Kotoutumiskoulutus sisältää viisi opintokokonaisuutta: suomen (ruotsin) kieli, arjen taidot ja elämänhallinta, yhteiskuntatietous, kulttuurituntemus sekä opiskelu- ja työelämävalmiudet. Kotoutumiskoulutuksen sisältöä on uudistettu vuonna 2007. Kotoutumiskoulutusta koordinoivat TE-toimistot. Koulutus kestää noin vuoden. (OPH 2001, 11; myös Nissilä 2009, 17.)

Hämeenlinnan seudulla mahdollisuus päästä kotoutumiskoulutukseen on lähes 100 prosenttia. Odotusaika on noin kolme kuukautta. Hallinnollinen byrokratia mahdollistaa myös nopean reagoinnin, ja ellei sopivaa koulutusvaihtoehtoa tai –muotoa heti löydy, TE-viranomaiset pyrkivät tarjoamaan maahanmuuttajille ns. rinnasteisia toimenpiteitä, esimerkiksi suomen kielen iltakursseja ja kerhoja tai muuta toimintaa. (Konsi, 12.4.2010.) Jo ennen kotoutumiskoulutusta luku- ja kirjoitustaidottomilla maahanmuuttajilla on mahdollisuus harjaannuttaa taitojaan tai saada tarvitsemaansa tukea maahanmuuttajille suunnatuissa toiminnallisissa työpajoissa (Vanajaveden Opisto). Keväällä 2010 Vanajaveden Opisto on järjestänyt neljä kotoutumiskurssia yhteensä 63 maahanmuuttajaopiskelijalle. Toiminnallisessa työpajassa on opiskellut 14 maahanmuuttajaa. (Mäkirinta.)

Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutuksella tarkoitetaan ammatillista aikuiskoulutusta, jolla pyritään edistämään ja ylläpitämään kansantaloudellisesti työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa. Ammatillisen aikuiskoulutuksen hankkimisesta vastaavat TE-viranomaiset. Koulutusta voidaan hankkia esimerkiksi ammatillisista aikuiskoulutuskeskuksista. Hankitun koulutuksen kesto vaihtelee useimmiten räätälöidystä sisällöstä johtuen muutamasta viikosta aina kahteen vuoteen. Työvoimakoulutuksen keskimääräinen kesto on neljä kuukautta. Hakeutumiskelpoiseksi katsotaan hakija, joka on 20 vuotta täyttänyt. Hakijan on

myös oltava aiottuun ammattiin muutoin soveltuva. (OPH 2001, 12; myös Nissilä 2009, 7.)

Hämeenlinnan seudulla toteutettava ja suunniteltava työvoimakoulutus rahoitetaan ELY-keskuksesta saaduilla määrärahoilla. Hämeenlinnan TE-toimiston toimialueella on tällä hetkellä noin 400 ulkomaalista asiakasta, joista työttöminä työnhakijoina noin 300. Erilaisissa työvoimapoliittisissa koulutuksissa tästä lukumäärästä on 120 henkilöä ja noin 20 odottaa päätöstä työvoimapoliittiseen koulutukseen hyväksymisestä. Valinta perustuu erityisesti hakijan työllistymisen edistämiseen ja opiskelunvalmiuksiin. (Komssi,) Työvoimapoliittista koulutusta seudulla järjestää esimerkiksi Vanajaveden Opisto (Vanajaveden Opisto).

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus

Yksilölliset tarpeet huomioiden maahanmuuttajalla on mahdollisuus ennen ammatillista peruskoulutusta osallistua valmistavaan koulutukseen. Kokonaislaajuudeltaan valmistava koulutus on 20–40 opintoviikkoa, ja kestoltaan 0,5-1 vuotta. Valmistava koulutus ei johda tutkintoon, vaan valmistavan koulutuksen tavoitteena on parantaa maahanmuuttajan yleistä suomen (ruotsin) kielitaitoa ja muita opiskelunvalmiuksia ja elämänhallintaa (*ns. sopeuttavat toimet*). Oppiaineina valmistavassa koulutuksessa opiskellaan suomen (ruotsin) kieltä sekä matemaattisia ja yhteiskunnallisia aineita. Valmistava koulutus perehdyttää maahanmuuttajan eri ammatteihin (vähintään kaksi alaa), niitä koskeviin alakohtaisiin vaatimuksiin ja yleisesti ammatilliseen opiskeluun. Valmistava koulutus voi myös tähdätä näyttötutkinnon suorittamiseen. Maahanmuuttajaopiskelijoille (kuten kantaväestöllekin) laaditaan opiskelua koskeva henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Valmistavan koulutuksen lupa on myönnetty 52:lle ammatillista koulutusta järjestävälle oppilaitokselle (tilanne 1.1.2009). (OPH 2001, 15–16; myös Nissilä 2009, 13–14.)

Koulutuskeskus Tavastia tarjoaa valmistavaa koulutusta niille maahanmuuttajille, jotka ovat luku- ja kirjoitustaitoisia sekä hallitsevat suomen kielen perusteet (Koulutuskeskus Tavastia). Vanajaveden Opisto antaa puolestaan kotoutumisen piiriin kuuluville maahanmuuttajille eritasoista suomen kielen koulutusta ja työelämävalmiuksina yhteiskuntatietoutta, kulttuurituntemusta, arjen taitoja ja elämän hallintaa sekä muita työelämävalmiuksia ja tietotekniikkaa (Vanajaveden Opisto).

Ammatillinen aikuiskoulutus

Enin osa maahanmuuttajista on työkäisiä. Työttömyysaste maahanmuuttajilla on kantaväestöä korkeampi. Ns. vapaan hakeutumisoikeuden perusteella maahanmuuttaja voi hakea ammatilliseen aikuiskoulutukseen. Aikuiskoulutus mahdollistaa ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon. Tavoitteiltaan aikuisten maahanmuuttajien ammatillinen peruskoulutus vastaa muita ammatillisia perustutkintoja. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen antaa mahdollisuuden myös yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskeluun. Ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon suorittaminen mahdollistuu lisäkoulutuksen ja hankitun työkokemuksen jälkeen. Ammatillista aikuiskoulutusta järjestävät mm. ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset ja muut eri alojen ammatilliset oppilaitokset. Aikuisten ammatillista koulutusta ja työllistymistä on tuettu erityisesti rakennus- ja palvelualoilla sekä terveyden- ja vanhustenhuollossa. (OPH 2001, 16; myös Nissilä 2009, 7, 15–17; myös SM 2009, 54.)

Näyttötutkinnolla osoitettavat ammattitaitovaatimukset ovat maahanmuuttajilla (mukaan luettuna muiden kieli- ja kulttuuriryhmien edustajat) yhteneväiset muiden näyttötutkintoon osallistuvien kanssa. Puutteellinen tai epätäydellinen kielitaito eivät vaikuta ammattitaidon arvioinnissa. Maahanmuuttajien osallistumisesta ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisiin näyttökokeisiin on Opetushallitus antanut ohjeen vuonna 1996. Maahanmuuttajilla on myös mahdollisuus räätälöityyn koulutukseen. Tällaista voi olla esimerkiksi työturvallisuustietous tai ammattialakohtainen sanasto. (SM 2009, 49–50; myös Nissilä 2009, 16.)

Koulutuskeskus Tavastiassa on tarjolla 21 ammatillista perustutkintoa ja 40 koulutusohjelmaa (Koulutuskeskus Tavastia). Ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa on tällä hetkellä 53 opiskelijaa, joiden äidinkieli on muu kuin suomi (ruotsi). TE-toimistosta saadun tiedon mukaan Hämeenlinnan seudulla ei ole tällä hetkellä yhtään omaa ammatillista maahanmuuttajakoulutusryhmää vähäisen kysynnän vuoksi. Maahanmuuttajan kielitaidon riittäessä he opiskelevat integroiduissa ryhmissä kantaväestön kanssa. (Komssi.)

Hämeen ammatti-instituutti tarjoaa puolestaan ammatillisen perustutkinnon yhteensä kahdeksassa koulutusohjelmassa tekniikan ja liikenteen, luonnonvara- ja ympäristö- sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla (Hämeen ammatti-instituutti). Kiipulasäätiö tarjoaa Kiipulan ammattiopistossa mukautettua ja yksilöllistettyä opetusta. Opistossa voi suorittaa liiketalouden, tieto- ja viestintätekniikan, puutarhatalouden, kiinteistöpalveluiden, logistiikan sekä tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinnon. (Kiipulasäätiö, Kiipulan ammattiopisto.)

Lihateollisuusopisto on ammatillinen erikoisoppilaitos. Se tarjoaa ammatillista koulutusta liha- ja elintarviketeollisuudelle sovitettuja koulutuspaketteja. Opistossa voi suorittaa näyttötutkinnoin elintarvikealan perustutkinnon, lihanjalostajan ammattitutkinnon, elintarviketekniikan erikoisammattitutkinnon sekä liha- ja elintarviketeollisuuden ammattitutkinnon. Lisäksi opisto tarjoaa lyhytkursseina 1-2 päivän ammatillista lisäkoulutusta, esimerkiksi hygieniasta ja omavalvonnasta sekä elintarvikelainsäädännöstä. (Lihateollisuusopisto.)

Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998) säätelee institutionaalista aikuiskoulutusta. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on tukea yksilön persoonallisuuden ja identiteetin kehittymistä sekä yhteisissä toimimista. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on myös edistää yhteiskunnallista demokratiaa, tasa-arvoa ja arvopluralismia. Vapaan sivistystyön koulutustarjonnasta vastaavat kansalaisopistot, kansanopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset sekä kesäyliopistot. Annettu opetus toteutetaan oppilaitoskohtaisten toimintasuunnitelmien pohjalta. (SM 2009, 54.)

Viittakivi Opisto tarjoaa kauttaan sekä yhteistyökoulutusta että yksittäiselle järjestölle räätälöityä koulutusta. Yhteistyökoulutus on suunnattu Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA ry:n jäsenille. Yhteistyökoulutus on erityisesti sen jäsenjärjestöille tarjottua globaalikasvatusta eli kansainvälistä koulutusta, joka ohjaa maailmanlaajuiseen yhteisvastuuseen. (Gloaalikasvatus.)

Oppisopimuskoulutus

Joustavampien kielivaatimusten johdosta oppisopimusta voidaan pitää maahanmuuttajalle ideaalina ammatillisen koulutuksen muotona. Oppisopimuskoulutus mahdollistaa maahanmuuttajalle räätälöidyn, yksilöllisen opetuksen käytännön taitojen sekä ammattiin kuuluvien tietojen omaksumiseksi. Oppisopimuskoulutuksen kesto vaihtelee 1-4 vuoteen maahanmuuttajan aikaisempaan koulutukseen ja työkokemukseen pohjautuen. Oppisopimuskoulutukseen voi hakeutua 15 vuotta täytettyään. Oppisopimuskoulutus on kustannuksistaan huolimatta tehokas tapa maahanmuuttajan työllistymiseksi. (OPH 2001, 16; SM 2009, 50.)

TE-toimistosta saadun tiedon mukaan Hämeenlinnan seudun kymmenkunta maahanmuuttajaa opiskelee oppisopimuksella (Konsi).

4 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS

4.1 Tehtävänasettelu

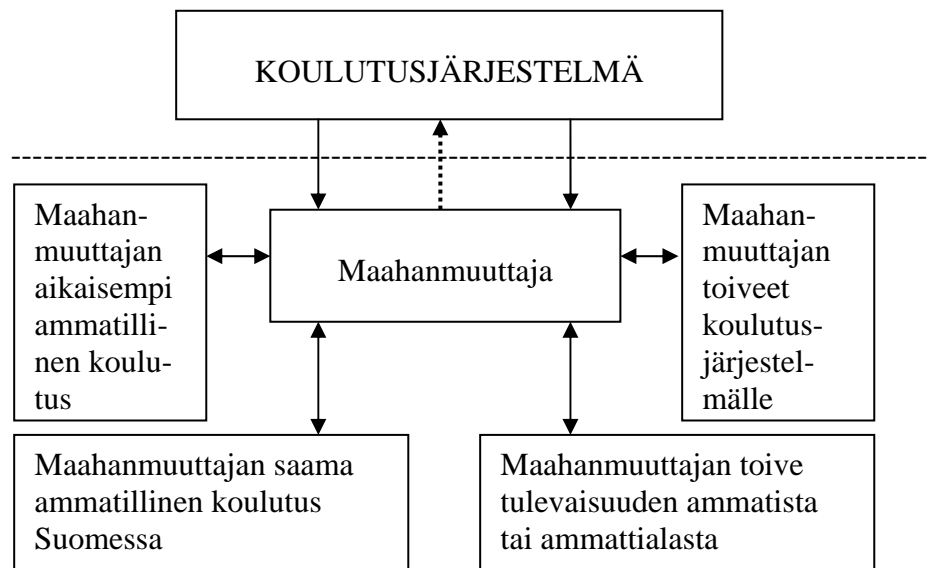
Kehittämistyön tutkimustehtäväksi asetettiin maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen suuntaamat toiveet ja tätä kautta ääneen lausutut kehittämistarpeet suomalaiselle ammatilliselle koulutukselle. Kehittämistyö tarkastelee maahanmuuttajia tämän hankkeen avaininformantteina, joiden panos kehittämistyölle on korvaamaton ja ainutlaatuinen. Maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle on pyritty tarkastelemaan toisaalta siitä näkökulmasta, mitä koulutusta maahanmuuttajat ovat aikaisemmin saaneet (lähtömaa, Suomi) ja toisaalta, mihin ammattiin tai mille alalle maahanmuuttajat asettavat sijoittumis- tai kouluttamistoiveitaan tulevaisuudessa.

Kehittämistyön tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Mitä koulutusta maahanmuuttajat ovat saaneet ennen Suomeen tuloaan?
2. Mitä koulutusta maahanmuuttajat ovat saaneet Suomessa?

3. Mitä maahanmuuttajat toivovat suomalaiselta ammatilliselta koulutusjärjestelmältä?
4. Mihin ammattiin tai mille alalle maahanmuuttajat toivoisivat työllistyvänsä tai kouluttautuvansa?

Kuvio 4 tiivistää kehittämistyön viitekehksen ja tutkimuskysymykset seuraavasti:

KUVIO 4 Kehittämistyön viitekehys ja tutkimustehtävä.

4.2 Aineiston kuvaus ja maahanmuuttajaprofiili

Suomessa on kaikkiaan noin 25.000 kouluikäistä maahanmuuttajataustaista lasta ja nuorta. Suurin osa heistä asuu Etelä-Suomen kaupunkimaisissa kunnissa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla. Joidenkin ennusteiden mukaan vuonna 2025 joka viidennen pääkaupunkiseudun koululaisen arvioidaan olevan maahanmuuttajataustainen. Näille lapsille ja nuorille tulisi turvata kouluttautuminen työelämään. (mm. Työministeriö 2007.)

Kehittämistyömme aineistonhankinnan lähtökohtana oli kerätä Hämeenlinnan seudun työelämään sijoittuneilta maahanmuuttajilta, jotka täyttivät edellä pakolaisuuteen liitetyn määritelmän, haastatteluaineisto heidän näkemyksistään, mitä ja miten ammatillisen

koulutuksen tulisi rakentua tai sisältää, jotta sillä kyettäisiin turvaamaan maahanmuuttajan sijoittuminen työelämään. Haastattelut toteutettiin sähköpostikyselyinä.

Kehittämistyöhön haastateltiin yhteensä kahdeksaa maahanmuuttajaa, joista miehiä oli kuusi ja naisia kaksi. Lukumääräisesti tämän kehittämistyön haastateltavien määrä on varsin pieni suhteutettuna sekä Suomessa olevien että Hämeenlinnan seudulla asuvien maahanmuuttajien määrään. Harkinnanvaraisen näytteen tärkeimpänä kriteerinä pidetään haastateltavien laatua sekä tutkimuskysymysten käsitteellistä kattamista (Holstein ym. 1995, 74; myös Eskola ym. 2003, 18, 52). Haastateltavien valinta ei voi siten perustua sattumaan, joka sopii kvantitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastateltavien määrä ei voi käytännössä olla kovin suuri. Tutkijan resurssit eivät riitä analysoimaan aineistoa, joka on määrällisesti yhtä suuri kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, jossa pyritään saavuttamaan validius aineiston suurella määrällä. Larssonin mukaan haastateltavien valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että haastateltavat vastaavat sitä joukkoa, jota on tarkoituskin tutkia. (Larsson 1986, 29–31; vrt. myös Syrjälä ym. 1988, 109.)

Osittain haastatteluiden lukumäärää pienensivät haastatteluista kieltäytymiset. Kieltäytymisten taustalla on nähtävissä kaksi selkeää syytä: maahanmuuttajien ja kantaväestön keskinäiset ennakkoluulot sekä maahanmuuttajien kulttuuritaustoista johtuvat pelot mielipiteiden vaihdolle tai kritiikin (vaikkakin toiveina esitetty) esittäminen yhteiskunnallisen instituution, ”järjestelmän”, toiminnasta.

Haastateltaville annettiin myös mahdollisuus jättää antamatta taustatietonsa. Tällä pyrittiin varmistamaan heidän oikeutensa nimettömyyteen. Eskola ja Suoranta (2003, 56–57) muistuttavat tutkijan velvollisuudesta miettiä tarkoin tutkimuksen eettisiä lähtökohtia suhteuttaen niitä toisaalta tutkimuksen tavoitteisiin ja toisaalta haastateltaville annettuihin lupauksiin.

Haastatelluista joka toinen oli venäläissyntyinen tai venäläistaustainen. Tämä vastaa Tilastokeskuksen tilastoinnissa myös suurinta maahan muuttaneiden ryhmää. Kaksi muuta neljänestä haastatelluista olivat alkuperältään turkkilaisia ja iranilaisia. Keskimääräinen Suomessa oloaika haastateltujen osalta oli yhdeksän vuotta ja 11 kuukautta eli keskimääräinen saapumisvuosi Suomeen on vuoden 2000 tietämällä. Kun tarkastel-

laan maahanmuuttotilastoa (taulukko 1) vuoden 2000 osalta, voidaan havaita, että haastatellut edustivat tilastollisesti kansallisuuksiltaan myös tuolloin suhteellisin osuuksin suurimpia maahanmuuttajaryhmiä.

Haastateltujen lähtömaassaan saama koulutus vaihteli peruskoulun ala-asteesta aina korkeakoulututkintoon. SM (2009) selvityksessä on puolestaan keskimäärin arvioitu, että Suomeen tulleiden maahanmuuttajien koulutustaso on korkea. Vastaajien keski-ikä oli 37 vuotta (vaihteluväli 24–50 vuotta, mediaani 33,5 vuotta).

4.3 Aineiston analysointi

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen peruslähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen: kohde tai ilmiö pyritään kattamaan kokonaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen merkittävimpänä tavoitteena on pidettävä inhimillisen ymmärryksen lisäämistä. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat mm. aineiston kerääminen luonnollisissa ja todellisissa olosuhteissa, suppea ja harkinnanvaraisesti valikoitu näyte sekä ilmiön ymmärtäminen. (Hirsjärvi ym. 2004, 157; vrt. Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 8; Heikkilä 1998, 16; Syrjälä ym. 1988, 109; Varto 2005.) Näistä lähtökohdista teoreettisen viitekehyksen pohjalta laaditut puoliavoimet kysymykset toimivat kehittämistyön keinona hankkia tietoa.

Ihmistieteiden pyrkimys on päästä sisälle tutkittavien todellisuuteen. Tutkimuskohteen eli tutkittavan ilmiön ymmärtäminen sen omista lähtökohdista tarkoittaa avointen asetelmien käyttämistä. Avoin asetelma vaikuttaa myös tutkijan käyttämiin käsitteisiin. Käsitteet rakentuvat *lopullisesti* aineistosta käsin. Tutkijan tehtäväksi jää ymmärtää aineistoaan. Ymmärtävä lähtökohta tarkoittaa ihmistieteissä, kuten myös kehittämistyössä, muun muassa, että käsitys tiedosta on pääosin relativistista, tieto on kontekstisidonnaista ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti, tieto ei ole arvovapaata ja sen kertyminen on vaikeaa ja hidasta. *"Ihmistieteiden keskeinen tehtävä on eri tavoin tapahtuva kielen analyysi."* (Husu 2004, 25–26; myös Varto 2005.) Kehittämistyön haastateltujen vastauksia tulee tulkita vastaajan omaa kontekstistaustaa vasten.

Haastattelumuotona puoliavoimia kysymyksiä käytetään konkretisoimaan kirjallisten lähteiden tarjoamaa informaatiota. Tutkijalle jää tutkimuksen lähtökohdista käsin mahdollisuus laatia tutkimuskysymykset. Haastateltavat tuovat esiin kaikki haluamansa yksityiskohdat ja heidän reaktionsa tulee kirjata ainutlaatuisina. Haastattelussa korostuu myös haastateltavan henkilökohtaisen kontekstin huomioimista. Kaikki edellä mainitut ominaispiirteet ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Hirsjärvi ym. 2004, 197; Syrjälä ym. 1988, 100.)

Haastattelussa korostuu myös haastateltavien kokemukset, asiantuntemus ja määritelmänsä tutkittavasta ilmiöstä eri tilanteissa. Puoliavoimilla kysymyksillä annetaan vastaajalle mahdollisuus kertoa, mitä hän asiasta tietää tai mikä on hänen mielipiteensä asiasta. Opinnäytetyömme haastattelukysymykset oli tavoitteellisesti laadittu helpoiksi ja selkeiksi monitulkintaisuuden välttämiseksi. Puoliavoimet kysymykset saattavat kuitenkin tuottaa aineistoa, joka on sisällöltään kirjavaa, luotettavuudeltaan kyseenalaista ja sitä voi olla vaikeaa koodata. (Hirsjärvi ym. 2004, 190; Syrjälä ym. 1988, 100.) Tämän kehittämistyön haasteena ei niinkään ollut haastatteluaineiston koodausta koskevat ongelmat. Haasteeksi osoittautui em. kieltäytymisten lisäksi yhteisesti jaettu kieli sekä vastaajien vähäinen aikaisempi tieto kouluttautumismahdollisuuksista.

4.4 Teorian suhde kehittämistyöhön

Opinnäytetyön tarkastelu perustuu kirjallisuuteen, aikaisempiin tutkimuksiin ja selvityksiin, Hämeenlinnan seudun ammatillisten oppilaitosten opetustarjontaan sekä maahanmuuttajille suunnatun kyselyn tuloksiin. Käyttämäämme lähestymistapaa voi luonnehtia kehittämishankkeeksi, jonka avulla etsimme suosituksia maahanmuuttajakoulutuksen tuleville suunnille siten, että kunta ja oppilaitokset voisivat entistä paremmin palvella nuorempia maahanmuuttajasukupolvia ammatin hankkimiseksi sekä vastata tuleviin työvoimatarpeisiin. Tutkimusaiheen käsittelyssä on näkökulmana maahanmuuttajan ääni lähdeaineistona tietojen vertailu, yhdistely ja analysointi johtopäätösten ja ehdollisten selitysten antamiseksi.

Induktiivinen päättely lähtee liikkeelle aineistosta, joka käsitteellistetään ja käsitteiden mukaan määritellään tieto. Se nojaa aikaisemmin olemassa oleviin teorioihin. Deduktiiv-

visen päättelyn tarkoituksena on vastaavasti käytännön ilmiössä esiintyvien piirteiden erottelu ja tarkastelu eli eteneminen teoriasta käytäntöön. (Metodix, 2004.) Tässä kehittämistyössä deduktiivisella päättelyllä tarkastellaan maahanmuuttajien aiemmin saadun koulutuksen, ammatin ja heidän ammatilliseen koulutukseen liittyvien toiveiden huomiointia maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen kehittämisessä. Kehittämistyön lähtökohdat ovat teoretisoidussa viitekehyksessä, mihin palataan jälleen aineiston analysoinnissa. Eksploratiivinen ote antaa meille mahdollisuuden johtaa aineistosta ehdotteisia selityksiä tai suosituksia jatkotoimiksi.

4.5 Kehittämistyön luotettavuuden ja toistettavuuden arvioinnista

Luotettavuuden arvioinnin ongelmana on, miten arvioida ilmiön reliabiliteettia ja validiutta. Ne muodostavat yhdessä kokonaisluotettavuuden mittarin. Validiteetti tarkoittaa kykyä mitata täsmälleen sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Reliabiliteetillä tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuutta eli pysyykö tutkimuskohteen tulosten tulkinta samana toisen tutkijan tekemänä samoja metodeja käyttäen. (Alkula ym. 1999, 88–97.)

Tärkeää on myös raportoida prosessin vaiheet, tulosten läpinäkyvyyden varmistamiseksi (Syrjälä ym. 1988, 143). Mäkelän mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen arvioitavuutta ja toistettavuutta voidaan lisätä aineiston luetteloinnilla, tulkintaoperaatioiden kuvaamisella sekä ratkaisu- ja tulkintasääntöjen nimenomaistamisella. (Mäkelä 1995, 57.) Silverman korostaa, että jokaisen haastatteluun osallistujan on ymmärrettävä kysymykset samalla tavalla ja vastaukset on voitava koodata ilman epävarmuutta. (Silverman 1993, 148.) Sisäisellä reliabiliteetillä tarkoitetaan sitä, miten yksimielisiä tutkimuksessa mukana olleet tutkijat olivat johtopäätöksistä ja tutkimustuloksista. Tässä kehittämistyössä käytettiin kahta tutkijaa, mutta ei muita tutkijoita tai asiantuntijoita lukuun ottamatta ohjaavan opettajan ohjausta.

Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan: 1) havainnoiko tai mittaako tutkija todella mitä ajatteli havainnoivansa, 2) mittaako hän sitä missä määrin kehittämistyön raportti vastaa haastateltujen näkemyksiä ja heidän määritelmäänsä tutkittavasta aiheesta. Tähän liittyy myös tutkijoiden oman roolin vaikutuksen arviointi. (Syrjälä ym. 1988, 136.) Syrjälä

ym. mukaan kvalitatiivisissa tutkimuksissa validiteetti on yleensä hyvin osoitettavissa, koska tutkijat viipyvät pitkään työn parissa ja suorittavat useita haastatteluita, jolloin heillä on mahdollisuus suorittaa jatkuvaa analyysia. (emt. 1988, 143; vrt. mertonilainen järjestelmällinen epäily.) Raportoinnin tarkkuuden perusteella lukija voi arvioida tutkimuksen arvoa omalta kannaltaan ja tulkita johtopäätöksiä omalta näkökannaltaan. (Syrjälä ym. 1995, 152.) Tässä työssä käytimme haastateltujen suoria lainauksia korostamaan raportointimme ja tulkintamme läpinäkyvyyttä, mutta myös elävöittämään tekstiä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on monivaiheinen prosessi, jota ei voida tarkastella erillään itse tutkimusprosessista. (Syrjälä ym. 1988, 145.) Varto korostaa kvalitatiivisen tutkimuksen kokonaisvaltaisuutta tutkimuksen satunnaisuuksien korjaajana, mistä johtuen tutkimuksen seikkaperäinen raportointi on tärkeä asia. (Varto 1992, 101–110.)

Tavoitteenamme on laadullinen, eri tutkimusmenetelmiä hyödyntämällä saatu tieto ja siitä tehdyt johtopäätökset. Tutkimuksilla tehdyillä johtopäätöksillä on oltava teoreettista syvyyttä. Opinnäytetyönämme toteutettu kehittämistyö eteni siten, että teoreettisen tarkastelun perusteella määrittelimme keskeiset käsitteet ja laadimme viitekehyksen, jota käytimme ilmiöön vaikuttavien tekijöiden alustavana mallina. Mallin perusteella muotoilimme tutkimusongelmat ja laadimme haastattelun rungon. Kehittämistyön empiirinen osa on teoriaosamme kiinteä jatke. Kvalitatiivisen tutkimuksen todetaan olevan väistämättä jonkin verran subjektiivista. Oleellista on tiedostaa ja tunnustaa tutkijoiden omat sitoumukset ja niiden vaikutus tutkimusprosessiin. Tutkijat eivät saa ylitulkata aineistoaan tai löytää siitä merkityksiä, jotka eivät kuulu tutkittavan ongelman ja teoreettisten lähtökohtien piiriin. (Syrjälä ym. 1995, 152–154.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Taulukkoon 3 on kerätty kyselyhaastattelun tulokset. Selvyiden vuoksi todettakoon, että vastaukset ovat taulukossa satunnaisessa järjestyksessä, eivätkä siten rivikohtaisesti vastaa yhden haastateltavan antamia vastauksia. Vastausten kirjoitusasu on opinnäytetyön tekijöiden muokkaamaa tekstiä.

TAULUKKO 3 Kehittämistyön tulokset.

Mitä koulutusta Teillä oli ennen Suomeen tuloa?	Mitä koulutusta olette saaneet Suomessa?	Mitä toivoisitte suomalaiselta ammatilliselta koulutusjärjestelmältä?	Mille alalle haluaisitte koulututtua tai työllistyä?
Kokki, tarjoilija.	Kielikurssit, työnantajan järjestämää ammattija tehtäväkohtaista koulutusta, insinööri (amk), yrittäjäkurssi.	Kaikki mitä tarvitsen on järjestetty. Ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa suomen kieltä tulisi opiskella enemmän.	Lyhyen asumisaajan vuoksi ei vielä mahdollisuutta lausua asiasta.
Kielenkääntäjä, äidinkielen opettaja.	Yläaste ja lukio.	Yrittäjille sopivia suomen kielen kursseja iltapäivisin.	Olen tyytyväinen nykytilanteeseen.
Ylioppilas.	Ei mitään.	Suomessa on koulutustaso erittäin korkea. Nimenomaisesti maahanmuuttajille suunnattuja kursseja ja koulutusta.	Olen tyytyväinen yrittäjätaustaan. En halua koulututtua tällä hetkellä.
Peruskoulu.	Kielikurssit.	Kielimuuri huomioiden helpommat pääsykokeet maahanmuuttajille.	Ei tämän hetken toiveita.
Peruskoulu, sosiaalialan johtamisopetus.	Elektroniikka-ala, työnantajan järjestämää ammattija tehtäväkohtaista koulutusta.	Ei mitään toiveita.	Jos en olisi töissä, valitsisin saman ammatin.
Ala-aste.	Kouluohjaajan koulutus.	Ei mitään toiveita.	Haluaisin tehdä koulutustani vastaavaa työtä. Mikäli se ei ole mahdollista, olen valmis tekemään mitä tahansa työtä palkan edestä.
Äidinkielen ja vieraankielen opettaja sekä kirjallisuuden opettaja.	Kotoutumiskoulutus, merkonomikoulutus (taloushallinto), tietokoneenkäyttäjän Akortti, logistiikan perustutkinto.	Suomen kielen kehittymistä, mahdollisuuksia saada suomalaista ammatillista koulutusta sekä tehdä töitä suomalaisessa ympäristössä.	Kaupan ala.
Merimies, sorvari, hitsaaja.	Ei mitään.	Enemmän kokemusta maahanmuuttajista.	Sosionomi (amk). Ei ajankohtaista tällä hetkellä.

Puoliavointen kysymysten lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus lausua vapaasti käsi-tyksiään opinnäytetyön teemaan liittyen. Näitä vapaasti lausuttuja tekstikatkelmia on yhdistetty kuudennessa luvussa johtopäätöksiä kirjoitettaessa. Ne on esitetty alkuperäisessä muodossaan. Haastateltaviin viitataan ainoastaan merkinnöin H1-H6.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ, EHDOTTEISIA SELITYKSIÄ JA SUOSITUKSIA

6.1 Johtopäätöksiä ja ehdotteisia selityksiä

Lainsäädäntömme antaa kunnille vapaasti oikeuden päättää oppivelvollisuusiän ylittävien maahanmuuttajien opiskelusta, sen toteuttamistavoista, resurssoinnista, valvonnasta ja kehittämisestä. Objektiiivisesti tarkastellen kyse ei aikuisen (täysi-ikäisen) maahanmuuttajan osalta ole enää subjektiivisesta oikeudesta. Tästä seuraa, kuten myös Raatikainen (2008) omassa tutkimuksessaan totesi, että eri paikkakunnilla asuvilla maahanmuuttajilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet opiskeluun. Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi erityistä huomiota tulevaisuudessa tulisi kiinnittää maahanmuuttajille tarjottaviin yhtäläisiin opiskelumahdollisuuksiin. Eriarvoisten mahdollisuuksien lisäksi edellä kuvattu ns. *rakenteellinen syrjintä* voi näkyä myös työhönotossa tai arvioinnissa. Yleensä maahanmuuttaja on varsin voimaton rakenteellista syrjintää kohdatessaan. Rakenteellinen syrjintä on usein ”ei-kenenkään-maalla”, eikä sille ole selkeää vastuunjakoja. (vrt. Salmenkangas 2008, 42.)

Kaikki kyselyyn vastanneet ottivat esille suomen kieltä koskevan opetuksen. Siinä missä ammatti on vastaus työllistymiseen, kieli on avain kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen toimintavalmiuteen. Kaikessa maahanmuuttajille suunnattavassa koulutuksessa on otettava huomioon kulttuurierot ja kielikysymykset. Näkemys vastaa myös OPH:n toimeksiannosta vuonna 2009 toteutettua tutkimusta, missä puutteellisen kielitaidon todettiin vaikuttavan merkittävästi opintojen etenemiseen, yleiseen kotoutumisprosessiin ja opis-

kelumotivaatioon (Kilpinen 2009, 52). Myös työministeriö (nykyisin työ- ja elinkeinoministeriö, 2007, 228) antaa raportissaan tähän varsin yksiselitteisen vahvistuksen todessaan, että *”maamme ei ole ensisijainen kohdemaakaan monellekaan osaavalle ulkomaiselle työntekijälle, ei vähiten kielellisten seikkojen vuoksi”*.

”Maahanmuuttajalle on tärkeitä suomen kielen oppiminen, jotta olisi itsevarma suomalaisten keskuudessa”.(H6)

Kielen merkitys maahanmuuttajalle yhteiskunnallisena toimijana näkyy arjessa ja työelämässä. Myös Hämeenlinnan seudulla on pysyttävä vastaamaan kielikoulutuksen erilaiseen ja erilaistuvaan tarpeeseen. Maahanmuuttajat ovat motivoituneita ja haluavat lunastaa paikkansa yhteiskunnassa.

”Yrittäjille sopivia kielikurssi iltapäivisin”.(H2)

Osa oppilaitoksista testaa opintoihin tarvittavan kielitaidon oppilasvalinnan yhteydessä maahanmuuttajan opiskelussaan tarvitsemien kielellisten valmiuksien varmistamiseksi. Kilpinen (2009, 76–77) ei nähnyt testaamista esteeksi opiskelemaan pääsulle. Oma ai-neistomme ei antanut tukea tälle käsitykselle. Kielikysymystä ei luonnollisesti voi olla ainoa kriteeri oppilasvalintaa suoritettaessa. Käytännön koulutuksessa kielivaikeuksia voidaan helpottaa muun muassa pilkkomalla oppiainesta pienempiin osiin tai antamalla opetusta esimerkiksi englanniksi (vrt. Kilpinen 2009, 52).

”Helpommat pääsykokeet, ottaen huomioon kielimuuri”.(H1)

Näkemyksemme mukaan edellä olevaan lainaukseen sisältyy haastateltavan asettama varauma, joka perustuu Pollarin (1999, 155–157) käsitykseen maahanmuuttajan kotoutumisen kriisiytymisvaiheista. Tätä tukee myös Oriston (1994, 102) näkemys, että maahanmuuttaja ei kykene heti kotoutumisen alkuvaiheessa tarkastelemaan uuden kotimaansa koulutuksen merkitystä oman tulevaisuutensa kannalta. Toisaalta Salmenkangas (2008, 42) puhuu ns. rakenteellisen syrjinnän piiloutuvan oppilaitosten toiminnassa muun muassa pääsykokeisiin ja opiskelija-arviointiin.

Kriittisesti voidaan kysyä, toteutuuko vapaa hakeutumisoikeus myös maahanmuuttajan kohdalla vai estääkö olemassa oleva koulutustarjonta maahanmuuttajalta hakeutumisoikeuden? Pieni katsaus Hämeenlinnan seudun maahanmuuttajien näkemyksiä osoittaa, että *"vapaasta hakeutumisoikeudesta"* ei voida kirjaimellisesti puhua. Ns. vapaata hakeutumisoikeutta rajoittaa Hämeenlinnan seudulla puutteellinen tai olematon koulutustarjonta, mutta myös maahanmuuttajien koulutustarpeiden eriaikaisuus ja laajuus.

"Kielikurssien laatu ja sisältö ovat surkeita".(H1)

Koulutuksen vaikuttavuus ja hyödynnettävyys ilmenee tarkoituksenmukaisina rakenteina, sisältöinä ja toteutuksena (Oristo 1994, 129). Maahanmuuttajan kriittinenkin kommentti kertoo koruttomasti siitä, että koulutusjärjestelmämme ei aina onnistu tässä. Tätä käsitystämme tukee myös työ- ja elinkeinoministeriön (aikaisemmin työministeriö, 2007, 46) raportti työelämän ja koulutuksen vastaavuudesta. On kuitenkin huomattava, että suomalaista koulutusta arvostetaan.

"Suomessa on koulutustaso erittäin korkea. Toivoisin maahanmuuttajille lisää [erityisesti maahanmuuttajille suunnattua]koulutusta/kursseja."(H8)

Työn kokonaismerkitys ja maahanmuuttajan halu kuulua ja osallistua yhteiskuntaamme näkyy ja välittyy niissä kommentteissa, joissa kerrotaan, että mikä tahansa kelpaa, olennaista on työllistyminen ja ammatissa toimiminen.

"Haluan tehdä ammatillista työtäni ja jos ei pääse siihen työhön, olen valmis tekemään mitä tahansa työtä palkan edestä".(H5)

"Minä olen ulkomaalainen ja minun mielestäni opiskelu Suomen kouluissa on järjestetty kaikille ihmisille hyvin, esim. nuorille, aikuisille, työttömille jne. Minä vertaan opiskelua kotimaani kanssa ja se on hyvä".(H3)

Käytännön koulutukseen tulee onnistuakseen perustua sekä ohjausmekanismien yhteiskunnalliseen että oppilaitosten viitekehyksessä yhteisesti jaettuun monikulttuurisuutta koskevaan filosofiaan. Ei siis riitä, että korulauseita ja päämääriä asetetaan yhteiskun-

nan makrotasolla, jos näitä ei pystytä soveltamaan yhteiskunnan mikrotasolla. (vrt. Martinheikki-Kokko 1999, 10.)

Sen sijaan, että luokittelisimme ja niputtaisimme maahanmuuttajat sosiaalietuuksia ja työpaikkojamme tavoitteleviksi muukalaisiksi, tulisi realistisesti ymmärtää, että Suomi on monikulttuurinen maa, joka on lisäksi entistä riippuvaisempi maahanmuuttajistaan. Pauli Kaikkonen (1999, 17) on todennut viisaasti: *"Käsitykseni on, että kasvu monikulttuuriseksi toimijaksi edellyttää yksilöitä nimenomaista siirtymistä oman ja vieraan, toisen ja erilaisen välimaastoon ymmärtääkseen ja arvioidakseen sekä itseään että toista"*. Tämä ymmärrys on kanavoitava kaikkia osapuolia hyödyttäväksi kokonaisuudeksi.

"Suomessa on hyvät mahdollisuudet opiskella, mut tarvitaan paljon kokemusta maahanmuuttajista!"(H4)

Maahanmuuttajan kouluttautumista ja kotoutumista on tuettava aktiivisin toimin. Sopeutuminen uusiin yhteiskunnallisiin oloihin ja toimintatapoihin on prosessi, joka kestää parhaimmillaankin vuosia. Koulutus voidaan nähdä kotoutumista edistävänä toimenpiteenä ja yksilön subjektiivisena perusoikeutena. Erityisesti suomen (ruotsin) kieltä koskevan koulutuksen laajuuteen, sisältöön ja tarjontaan tulee panostaa.

Hämeenlinnan kaupunki on pyrkinyt toimimaan aktiivisesti kotoutumisen edistämiseksi (mm. Hämeen Sanomat). Kaupungin vision mukaan sillä myös kuuluu olla aktiivinen rooli. Elinkeinoelämän tarpeita ajatellen kaupungin näkemys on, että koulutusta tulisi tarjota erityisesti niillä aloilla, joilla on tulevana vuosina odotettavissa työvoimapulaa. Tämä vastaa myös maahanmuuttajilta saamaamme näkemystä nykytilasta.

"... ja niille tarjotaan sellaisia koulutuksen (jos niille tarjotaan) mistä ne eivät hyödytyöllistymisen kannalta".(H1)

"Toivoisin muutosta maahanmuuttajien työllistymiseen. Maahanmuuttajille tarjotaan turhia kursseja ja työharjoittelupaikkoja mistä ne ei kuitenkaan saa töitä.(H1).

On mahdollista, että nyt saadut tulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset ja suositukset pätevät ainoastaan Hämeenlinnan seudulla. Työllisyys- ja työllistymistilanne myös

maahanmuuttajien keskuudessa vaihtelevat eri puolilla Suomea. Eniten mahdollisuuksia sekä työllistymiseen että erilaisen ammatillisen koulutuksen tarjoajia on pääkaupunki-seudulla ja suurissa kasvukeskuksissa.

Koska kehittämistyössämme aineistoa kerättiin monissa vaiheissa eri menetelmiä käyttäen (puoliavoimet kysymykset ja vertaileva lähdeaineistotutkimus), analyysia ei tehdä vain yhdessä tutkimusprosessin vaiheessa, vaan pitkin työn edistymistä. Analysoimme ja keräsimme aineistoa osittain samanaikaisesti. Vaikka asetettujen tutkimusongelmien ymmärtämiseen tarvittaisiin kypsyyttä ja ajallista etäisyyttä, ei kehittämistyölle asetetun aikamäärän puitteissa ole mahdollisuutta jäädä odottamaan näitä, vaan analyysi on jatkuvaa.

Kehittämistyön tulosten tulkintaa vaikeuttivat ilmiöiden ja olosuhteiden monimuotoisuus, inhimilliset tekijät ja jopa tietojen peittäily tai haluttomuus kertoa omista asioistaan. Kehittämistyössä jouduimme käyttämään useita erilaisia tutkimusmenetelmiä rinnakkain. Lopputuloksena emme voi esittää täsmällisiä mittaukseen tai koetuloksiin perustuvaa ratkaisua, vaan joudumme tyytymään sellaisten loogisesti perusteltavien toimintamallien hahmottamiseen, joilla päästää hyvään lopputulokseen.

6.2 Suosituksia

Tämän opinnäytetyömme suositukset ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi ovat:

- Suomen (ruotsin) kielen opetusta tulee entisestään lisätä ja mahdollisuuksien mukaan kohdentaa maahanmuuttajan kielen tarpeen ja lähtötason mukaan. Suomen (ruotsin) kielen koulutuksen on oltava koulutuksista ensisijaisinta myös kotoutumisen ja yhteiskunnallisen toimijuuden varmistamiseksi.
- Ammatillisen koulutuksen pääsykoejärjestelmää tulee tarkastella kriittisesti. Eriytisesti maahanmuuttajilta edellytetyjä kielivaatimuksia tulee suhteuttaa esimerkiksi ao, ammatillisen koulutusalan ja työelämän edellyttämiin yleisiin kielivaatimuksiin. Soveltuvien osien pääsykokeet voitaisiin pitää esimerkiksi englanniksi.

- Maahanmuuttajien aikaisemmin hankkiman osaamisen ja koulutuksen tunnustamisjärjestelmää on kehitettävä päällekkäistä koulutusta purkamalla.
- Maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen, työharjoittelun ja työllistymisen koulutuspoliittista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja hyödynnettävyyttä on parannettava esimerkiksi tarjoamalla ”porkkanarahaa” työnantajille.
- Oppisopimuskoulutusta on lisättävä.

7 JÄLKIPUHEITA: TA(I)KAIKKUNA SULKEUTUU

Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus todellisine työllistymismahdollisuuksineen edellyttää aktiivisuutta kotouttamisviranomaisilta, mutta myös maahanmuuttajalta itseltään. Kriittisessäkin tilanteessa tulee nähdä sekä metsä puilta että puu metsältä. Ammatti ja ammatillinen koulutus ovat maahanmuuttajalle yhtä henkilökohtaisia ja merkityksellisiä asioita kuin kantaväestölle. Perus- ja ihmisoikeuksiin sisäänkirjoitettu yhdenvertaisuus velvoittaa meitä toimimaan valinnoissamme johdonmukaisesti.

Heikko taloustilanne on lisännyt maahanmuuttovastaisuutta. Osasyynä maahanmuuttovastaisuuteen ovat myös kantaväestön tietämättömyys ja ennakkoluulot maahanmuuttajista ja heidän taustoistaan. Tiedottamisen kautta on tuotava asiat esiin sellaisina kuin ne oikeasti ovat. Suomen kielen opetuksen tehostaminen ja tukeminen ja yleisen asenneilmapiirin parantaminen kantaväestön keskuudessa ovat keskeisiä keinoja maahanmuuttajien kotoutumisessa. Maailman ”rajattomuus” tarkoittaa jatkossa myös, että on huomioitava perheiden yhdistämisen johdosta tulevat maahanmuuttajat ja heidän kouluttautuminen ja työllistyminen. Yritysten kansainvälistyminen edistää maahanmuuttajien hyväksymistä työelämään.

Humanitaarisen ja työperäisen maahanmuuton toimenpiteiden kehittämiseen on keski-tyttävä lähivuosina. Kantaväestön ennakkoluulojen lisäksi työllistymistä näyttäisivät vaikeuttavan puutteelliset tiedot työpaikan hakemisesta ja saamisesta, puutteellinen kielitaito ja se, ettei ulkomailla hankittua ammatillista pätevyyttä tunnusteta Suomessa. Maahanmuuttajien aiempaa osaamista tulisi hyödyntää ja sitä kautta työllistää. Aiem-

min hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosesseja tulee kehittää päällekkäisyyksien purkamiseksi pelkästään jo kansantaloudellisesta näkökulmasta.

Koulutustarjonnalta edellytetään siis lähes täsmätoimia ja reaaliaikaisuutta. Työministeriön 2007 valmistuneen ”Työvoima 2025” pitkän aikavälin työvoiman kysynnän ja tarjonnan arvion mukaan nimenomaan kouluttamattomat maahanmuuttajat tulevat Suomessa toimialoille, joilla jo kantaväestön lähtökohdista on ylitarjontaa ja työttömyyttä (Työministeriö 2007, 229). Kansantaloudellisesti ajatellen on tullut aika hyväksyä monikulttuurisuus ja oppia hyödyntämään uusi ammattitaitoinen resurssilähde (emt., 437). *”In developing competence, it is vital to develop all labour resources and to ensure that education reaches the whole population”.*

Maahanmuuttajia koskevien tutkimusten maahanmuuttajaprofiili on rakennettu aina kulloistakin tutkimustyötä varten erikseen. Syy on luonnollinen: maahanmuuttajat muodostavat varsin heterogeenisen ryhmän kansallisuksiensa, kansalaisuuksiensa, koulustaustojen, maahanmuuton syiden ja muiden seikkojen osalta. Kannattaako maahanmuuttajista jatkossa edes puhua yhtenä ja samana ryhmänä? Käsitteen taustalla olisikin mieluummin nähtävä oikea tunteva, toimiva ja osallistuva ihminen.

8 LÄHDELUETTELO

Alkula, T. & Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1999. Sosiaalikasvatuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY – kirjapainoyksikkö: Juva.

Becoming More Visible 2005. Viitattu 20.5.2005.[http:// www.becomingmorevisible.net](http://www.becomingmorevisible.net).

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Finlex. Viitattu 16.2.2010–21.4.2010. <http://www.finlex.fi>.

Fredman, M., Keravuori, K., Niemi-Kiesiläinen, J., Nurminen, P., Pihlajamäki H. & Suurpää, J. 1989. Oikeutta ulkomaalaisille. Oy Gaudeamus Ab: Helsinki.

Gloaalikasvatus. Viitattu 17.4.2010. <http://www.gloaalikasvatus.fi>.

Habermas, J. (1968) 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela, R. & Patoluoto, I. (toim.) Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa 1, s. 123–140. Oy Gaudeamus Ab: Hämeenlinna.

Harisalo, R., Talkkari, A. & Keski-Petäjä, T. 2003. Otin kynän kynsihini: Ohjeita tutkimuksen tekijöille. Tampereen yliopisto, Hallintotiede 2002 B 10. Juvenes Print: Tampere.

Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Oy Edita Ab: Helsinki.

Henriksson, K. 2000. Suomi ja rajaton rajojen Eurooppa. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus: Tampere.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Gummerus Kirjapaino Oy; Helsinki

Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 1995. *The Active Interview*. Sage Publications, Inc., California: USA.

Husu, J. 2004. Tieto, tietäminen ja kasvatuksen tutkimuksen menetelmät. Teoksessa Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.) *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*, s. 23–32. WS Bookwell Oy: Juva.

Hämeen ammatti-instituutti. Viitattu 17.4.2010. <http://www.hami-edu.fi>.

Ihmisoikeusliitto 2004. Viitattu 16.2.2010. <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/>.

Ikäheimo, H. 2009. Maahanmuuttajien integroituminen Pirkanmaan työmarkkinoille: työllistyneiden näkökulma. Pro gradu – tutkimus, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, politiikan tutkimuksen laitos: 2009. Viitattu 14.2.2010. Saatavissa myös sähköisesti <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03826.pdf>.

Kaijola, L. 1995. Suomessa ammattiin valmistuneet maahanmuuttajat. Teoksessa Saarinen, M. & Parviainen, U. (toim.) *Maahanmuuttajat ammatillisessa koulutuksessa*, s. 120–127. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Kaikkonen, P. 1999. Kulttuurien välinen oppiminen ja kasvatustieteet. Teoksessa Matinheikki-Kokko, K. (toim.) *Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia*, s. 17–29. Opetushallitus. Hakapaino: Helsinki.

Kiipulasäätiö, Kiipulan ammattiopisto. Viitattu 17.4.2010. <http://www.kiipula.fi>.

Kilpinen, J. 2009. Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämisen selvitys. OPH ja Turun ammatti-instituutti. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy: Tampere.

Komsi, D., TE-toimisto Hämeenlinna. Sähköpostikirjeenvaihto ja puhelinkeskustelut: 7.4.2010; 12.4.2010; 13.4.2010.

Koulutuskeskus Tavastia. Viitattu 17.4.2010. <http://www.kktavastia.fi>.

Kuntapaikkojen puute pidättää oleskeluluvan saaneita vastaanottokeskuksessa. Hämeenlinnan haluaisi tarjota tulijoille koulutusta ammatteihin, joissa tekijöistä on pulaa. Artikkelit Hämeen Sanomat, 27.3.2010, 85/132. vsk, Hämeenlinna.

Kyntäjä, E. 1996. Maahanmuuttajien sosiaalinen asema kahdeksan Euroopan maassa. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla ja palvelujen käyttäjinä Iso-Britanniassa, Alankomaissa, Saksassa, Ranskassa, Espanjassa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Siirtolaisuustutkimuksia. Siirtolaisuusinstituutti-Migrationinstitutet: Turku.

Larsson, S. 1986. Kvalitativ analys –exemplet fenomenografi: Göteborg.

Lehtisalo, L. & Raivola, R. 1999. Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. Werner Söderström Osakeyhtiö: Juva.

Liebkind, K. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa, s. 13–27. Tammer-Paino Oy: Tampere.

Liebkind, K. 1994. Johdanto. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa, s. 9–20. Hakapaino Oy: Helsinki.

Lihateollisuusopisto. Viitattu 17.4.2010. <http://www.ltk.fi>.

Maja, T. 1997. Monikulttuurinen yhdyskuntatyö. Työministeriö: Helsinki.

Matinheikki-Kokko, K. 1999. Johdanto. Teoksessa Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia, s. 7–14. Opetushallitus. Hakapaino: Helsinki.

Matinheikki-Kokko, K. 1999. Maahanmuuttajien opetuksen kehitys Suomessa. Teoksessa Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia, s. 30–51. Opetushallitus. Hakapaino: Helsinki.

Metodix 2004. Viitattu 2.12.2004. <http://www.metodix.com>.

Miettinen, R. 1994. Julkaisun tausta ja tarkoitus. Teoksessa Miettinen, R. (toim.) Opiskelijana maahanmuuttaja, s. 13–25. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun Selvityksiä ja puheenvuoroja, Jyväskylä ammatillinen opettajakorkeakoulu: Jyväskylä.

Mäkelä, K. 1995. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Mäkirinta, J., Vanajaveden Opisto. Sähköpostikirjeenvaihto: 21.4.2010; 22.4.2010.

Määttänen, P. 1995. Filosofia. Johdatus peruskysymyksiin. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Nissilä, L. 2009. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa. Teoksessa Nissilä, L. & Sarlin, H-M. (toim.) Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet, s. 6–19. Otavan Kirjapaino Oy: Keruu.

Opetushallitus (OPH) 2001. Maahanmuuttajat kotoutuvat – koulutus sen tukena. Yliopistopaino: Helsinki. Kotoutumisesite saatavissa myös sähköisenä esitteenä Viitattu 23.3.2010. <http://www.edu.fi/maahanmuuttajat/esite/kotokirja.pdf>.

Opetushallitus. Viitattu 23.3.2010. http://www.edu.fi/maahanmuuttajat/esite/OPH_maahanmuu.ajaesite_fivalmis.pdf.

Opetushallitus (OPH). Viitattu 16.2.2010. <http://www.oph.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/>.

Opetushallitus (OPH). Viitattu 23.3.2010. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/maahanmuuttajien_koulutus.

Opetushallitus (OPH). Viitattu 16.2.2010. http://www.oph.fi/tietopalvelut/arviointi-ja_seurantatieto/seurantaraportit.

Oristo, I. 1994. Maahanmuuttaja muuttuvan tiedon yhteiskunnassa. Teoksessa Miettinen, R. (toim.) *Opiskelijana maahanmuuttaja*, s. 97–135. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun Selvityksiä ja puheenvuoroja, Jyväskylä ammatillinen opettajakorkeakoulu: Jyväskylä.

Pollari, J. 1999. Kuinka maahanmuuttajien opettaja löytää kansainvälistyvän minänsä. Teoksessa *Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia*, s. 152–162. Opetushallitus. Hakapaino: Helsinki.

Poskiparta, H. 2006. Maahanmuuttajien kohtaaminen koulussa: luokanopettajien asennoituminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaisten opettamiseen. Pro gradu – tutkimus, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustiede: 2006. Viitattu 14.2.2010. Tiivistelmä saatavissa myös sähköisesti <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.php?id=4583>.

Raatikainen, L. 2008. Haluan eteenpäin – alkuun elämässä, Opiskelun merkityksestä ja opiskelukokemuksista ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijanuorten keskuudessa. *Opinnäytetyö*, Savonia Ammattikorkeakoulu, Iisalmen yksikkö.

Salmenhaara, P. 2002. *Maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt ja työmarkkinat*. Ihmisoikeusliitto: Helsinki.

Salmenkangas, M. 2008. Ihmisenä kasvamiseen kuuluu yhdenvertaisuuden opettelu. Teoksessa *Kivistö, J. (toim.) Globaaliin vastuuseen kasvaminen. Näkökulmia maailman hahmottamisen pedagogiikkaan*, s. 36–43. Lönnberg Print & Promo: Helsinki.

Siljander, P. 2002. *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Gaudeamus: Jyväskylä.

Silverman, D. 1993. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. The Cromwell Press Ltd: Great Britain.

Sisäasiainministeriö (SM) 2009. Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009. Selvityshanke maahanmuuttajien työllistymisestä ja kannustinloukuista. Viitattu 16.2.2010. Selvitysmies Pertti Arajärven raportti saatavissa myös sähköisesti [http://www.intermin.fi/julkaisu/biblio.nsf/D5A6B24123947ACEC225754C004B836E/\\$file/22009.pdf](http://www.intermin.fi/julkaisu/biblio.nsf/D5A6B24123947ACEC225754C004B836E/$file/22009.pdf).

Sisäasiainministeriö (SM). Viitattu 27.2.2010. <http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/0BA8FB29A87335EAC225767E00495CCD?opendocument>.

Syrjälä, L. & Ahonen, S. & Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. West Point: Rauma.

Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä: Oulu.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print: Tampere.

Tanner, A. 2003. Siirtolaisuus, valtio ja politiikka. Kanadan, Sveitsin ja Uuden-Seelannin työvoiman maahanmuutto ja politiikka 1975–2001. Ulkomaalaisvirasto: Helsinki.

Tilastokeskus. Viitattu 27.2.2010; 26.3.2010. <http://www.tilastokeskus.fi/fi/>.

Trux, M-L. 2009. Maahanmuuttajataustaisten erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Nissilä, L. & Sarlin, H-M. (toim.) Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet, s. 151–155. Otavan Kirjanpaino Oy: Keruu.

Työministeriö (TEM) 2007. Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Oy Edita Ab: Helsinki.

Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. WSOY: Porvoo.

Vanajaveden opisto. Viitattu 20.4.2010. <http://www.vanajavedenopisto.fi/mamu%20esite%20syksy%20valmmis%20b.pdf>.

Vanajaveden opisto. Viitattu 20.4.2010. <http://www.vanajavedenopisto.fi/Tv-poliittinen%20koulutus%20maahanmuuttajille%20sivuille.pdf>.

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Elan Vitali.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tammer-paino Oy: Tampere.

Virtanen, M. 2004. Monikulttuurisuuden ja työn suhde kaupungeissa. Suomen maahanmuuttopolitiikka muutoksessa - tavoitteena monikulttuurinen Suomi. Turku 2004. Puhe.

Åberg, L-K. 1999. Pakolainen. Finnish refugee policy, 29–31. Lehti

LIITE KYSELYLOMAKE

Tervehdys!

Olemme Ari ja Tuulikki. Opiskelemme Hämeen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa ja teemme opinnäytetyötä aiheesta:

"Maahanmuuttajien toiveita ammatilliselle koulutukselle".

Toivomme Teidän osallistuvan haastatteluamme, jotta voisimme kehittää maahanmuuttajille suunnattua ammatillista koulutusta Suomessa. Vastaajien henkilöllisyys jää ainoastaan opinnäytetyöntekijöiden tietoon.

Pyydämme Teitä vastaamaan viiteen haastattelukysymykseen **7.3.2010 mennessä** sähköpostilla osoitteeseen ari.saarinen@vokki.fi tai tuulikki.piikkila@asianajopalvelut.com tai palauttamalla tämä haastattelulomake Arille tai Tuulikille.

Kansallisuus _____
Ikä vuosina _____
Asunut Suomessa _____ vuotta _____ kk
Ammatti (jos töissä) _____

- 1) Mitä koulutusta Teillä oli ennen Suomeen tuloa?
- 2) Mitä koulutusta olette saaneet Suomessa?
- 3) Mitä toivoisitte suomalaiselta ammatilliselta koulutusjärjestelmältä?
- 4) Mille alalle haluaisitte kouluttautua tai työllistyä?
- 5) Vapaa sana.

Kiitämme osallistumisestanne!

Terveisin,

Tuulikki Piikkilä ja Ari Saarinen
opettajaopiskelijat